



Slimību profilakses un
kontroles centrs

Alkohola aprites un lietošanas sekas Latvijā saistībā ar Covid-19 pandēmiju 2020.gadā

Rīga, 2021

Autori: Laura Isajeva, Aija Pelne
Redaktori: Jana Lepiksone, Dzintars Mozgis

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce obligāta.

© Slimību profilakses un kontroles centrs
© Isajeva, L., Pelne, A.

Slimību profilakses un kontroles centrs:

Direktore: Iveta Gavare

Adrese: Dunties 22, Rīgā, LV 1005

Tālrunis: 67501590

Fakss: 67501591

E-pasts: pasts@spkc.gov.lv

Mājaslapa: www.spkc.gov.lv

Ziņojums sagatavots sadarbībā ar Veselības ministriju.

Vēlamies izteikt pateicību iestādēm par atsaucību datu sniegšanā.

Saturs

1. Situācijas apraksts	3
2. Metodes	5
3. Rezultāti	6
3.1. Rutīnas statistikas datu analīzes rezultāti	6
3.1.1. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas	6
3.1.2. Transportlīdzekļu vadīšana alkohola reibumā	8
3.1.3. Neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukumi saistībā ar alkohola reibumu	10
3.1.4. Ārstēšanas pakalpojumi pacientiem ar veselības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ	12
3.1.5. Pārkāpumi un konflikti, kas saistīti ar pārmērīgu alkohola lietošanu	14
3.2. Eiropas pētījuma rezultāti par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu Latvijas iedzīvotāju vidū	17
3.2.1. Alkoholisko dzērienu lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā dzimumu grupās 18	18
3.2.2. Alkoholisko dzērienu lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā vecuma grupās 20	20
3.2.3. Alkoholisko dzērienu lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar izglītības līmeni	23
3.2.4. Alkoholisko dzērienu lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar izjusto distresu	25
3.2.5. Alkoholisko dzērienu lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar piedzīvotām negatīvām finansiālām un nodarbinātības sekām	27
3.2.6. Alkoholisko dzērienu lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar riskantas alkohola lietošanas paradumiem	30
3.2.7. Eiropas pētījuma rezultāti par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu Eiropas reģiona un Centrālās Āzijas valstīs	32
3.3. Valsts pētījumu programmas ietvaros veikto pētījumu rezultāti par alkohola lietošanas paradumu izmaiņām Covid-19 pandēmijas laikā	34
4. Rezultātu analīze	36
5. Rezultātu kopsavilkums	40
5.1. Rutīnas statistikas datu analīzes rezultātu kopsavilkums	40
5.2. Eiropas pētījuma rezultātu kopsavilkums par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu	42

1. Situācijas apraksts

Covid-19 vīrusa izplatības ierobežošanai gandrīz visā pasaulē tika ieviesti tādi profilaktiski pasākumi kā sociālā distancēšanās, pasākumu un izklaides vietu slēgšana vai darba laika ierobežojumi, attālinātais darbs un mācības no mājām, izmaiņas veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas kārtībā un to pieejamības samazināšanās, ceļošanas un starptautisko pārvadājumu ierobežojumi. Tas nozīmē, ka izolācijā mājās šajā laika periodā paliek milzīgs cilvēku skaits. Šie pasākumi noteikti veicina Covid-19 vīrusa izplatības mazināšanos, bet tajā pašā laikā tie skar daudzas citas dzīves jomas. Ieviestie pasākumi mainījuši cilvēku ikdienu un paradumus, tajā skaitā arī alkohola lietošanas paradumus.

PVO pandēmijas sākumā jau vērsa uzmanību, ka alkohola lietošana sociālās distancēšanās laikā var palielināties. Piemēram, cilvēki var palielināt savu ierasto alkohola patēriņu, lai mazinātu trauksmi, izklaidētos un mazinātu garlaicību, strādājot mājās attālināti, cilvēki var atļauties lietot alkoholiskos dzērienus arī darba laikā. Ņemot vērā, ka izglītības iestādes nodrošināja mācības attālināti, bērni un jaunieši arī pavadīja daudz laika mājās, tajā pašā laikā alkoholisko dzērienu krājumu pieejamība nepilngadīgām personām mājās varēja palielināties. Daudzi cilvēki sāka veidot alkoholu, it īpaši stipro alkoholisko dzērienu, uzkrājumus ar nolūku izmantot tos roku un virsmu dezinfekcijai. Tāpat izplatījās arī mīti, kas saistīti ar alkohola spējām iznīcināt Covid-19 vīrusu un cīnīties ar saslimšanas simptomiem, lietojot alkoholu iekšīgi. PVO akcentē, ka tie ir mīti, un alkohola lietošana var tikai pavājināt imunitāti, kā arī veicināt hronisko un psihisko slimību attīstību.¹

Latvijas valdība savlaicīgi reaģēja uz situāciju pasaulē saistībā ar Covid-19 vīrusa izplatību un ieviesa noteiktus ierobežojumus, lai mazinātu vīrusa izplatību. Laika periodā **no 2020. gada 12. marta līdz 9. jūnijam** valstī tika pasludināta ārkārtējā situācija un tika ieviesti virkne ierobežojumu atbilstoši PVO un ES institūciju ieteikumiem.² 2020. gada vasaras perioda Covid-19 saslimstība bija salīdzinoši zema. Tajā laikā bija atļauts strādāt sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu sniedzējiem, bija atļauti noteikti izklaides pasākumi un atcelti daudzi citi ierobežojumi. Tomēr rudenī atkal tika konstatēts Covid-19 saslimstības pieaugums, kas veicināja Latvijas valdībai pieņemt un izsludināt otro ārkārtēju situāciju. **No 2020. gada 9. novembra līdz 2021. gada 6. aprīlim** tika izsludināta ārkārtējā situācija Latvijā, atjaunojot un pastiprinot epidemioloģiskas drošības pasākumus.³ Papildus jau esošiem epidemioloģiskiem pasākumiem, lai mazinātu Covid-19 izplatību Jaungadu svinību laikā, **no 2020. gada 30. decembra līdz 2021. gada 7. februārim tika ieviesta "brīvdienu mājāsēde"**, kas paredz, ka nedēļas nogalēs (naktīs no piektdienas uz sestdienu un no sestdienas uz svētdienu, laikā no plkst.22.00 līdz plkst.5.00) iedzīvotājiem bija jāuzturas savā dzīvesvietā.⁴ Tika noteikti arī tirdzniecības ierobežojumam ar nolūku samazināt cilvēku skaitu veikalos. Šie ierobežojumi paredzēja,

¹ WHO Europe. 2020. Fact sheet - Alcohol and COVID-19: what you need to know

² LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 103. Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu. *Latvijas Vēstnesis*, 51A, 12.03.2020.

³ LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 655. Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu. *Latvijas Vēstnesis*, 216A, 06.11.2020

⁴ LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 801. Grozījumi Ministru kabineta 2020. gada 6. novembra rīkojumā Nr. 655 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu". *Latvijas Vēstnesis* 251A, 30.12.2020.

ka veikalos varēja iegādāties tikai noteiktas preču grupas, pārsvarā tie bija pirmās nepieciešamības preces. Ņemot vērā, ka alkoholiskie dzērieni un tabaka netiek klasificēti kā pirmās nepieciešamības preces, brīvdienās un svētku dienās **laika periodā no 2020. gada 5.decembra līdz 2020.gada 18.decembrim** bija liegta alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu pārdošana mazumtirdzniecībā. Pasākumu ietvaros Covid-19 izplatības mazināšanai tika atļauts arī realizēt alkoholiskos dzērienus, izmantojot distances līgumu, proti, iegādāties tos attālināti (pasūtīt internetā, telefoniski, caur mobilo telefonu aplikācijām u.c.).⁵ Attālināta alkoholisko dzērienu realizēšana bija nepieciešama, lai mazinātu personu savstarpēju saskarsmi pārtikas un alkoholisko dzērienu veikalos. Tomēr arī pēc ārkārtējās situācijas beigām alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecība, izmantojot distances līgumu, tika pagarināta līdz stājas spēkā grozījumi Alkoholisko dzērienu aprites likumā, saskaņā ar kuriem atļauta alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecība, izmantojot distances līgumu, bet ne ilgāk kā līdz 2020. gada 31. decembrim.⁶ Savukārt, no 2020. gada 28. decembra Alkoholisko dzērienu aprites likumā tika veikti beztermiņa grozījumi, kas paredz, ka alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecība ar distances līgumu ir atļauta tīmekļvietnē vai mobilajā lietotnē. Ja līdz šim alkoholisko dzērienu tirdzniecība ar distances līgumu jeb internetā bija atļauta, izmantojot jebkādu distances saziņas līdzekli (telefons, e-pasts, fakss u.tml.), tad šis izmaiņas likumā nosaka, ka to varēs darīt tikai tirgotāja tīmekļvietnē vai mobilajā lietotnē, kas norādīta speciālajā atļaujā (licencē) alkoholisko dzērienu vai alus mazumtirdzniecībai.⁷

Lai izvērtētu epidemioloģisko pasākumu un Covid-19 pandēmijas ietekmi uz cilvēku alkohola lietošanas paradumiem, daudzās valstīs tika veikti pētījumi. Arī Latvijā tika veikta virkne pētījumu ar mērķi izvērtēt Covid-19 pandēmijas ietekmi uz dažādām dzīves jomām un veselības paradumiem Latvijas iedzīvotāju vidū. Šajā ziņojumā tika apkopoti ar alkoholu lietošanu saistītie rutīnas statistikas dati un aptauju rezultāti par alkohola lietošanas paradumu izmaiņām.

⁵ [LR Likums Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību. Latvijas Vēstnesis, 57B, 21.03.2020.](#)

⁶ [LR Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums. Latvijas Vēstnesis, 110A, 09.06.2020.](#)

⁷ [LR Grozījumi Alkoholisko dzērienu aprites likumā. Latvijas Vēstnesis, 241A, 14.12.2020.](#)

2. Metodes

Ziņojumā “Alkohola aprites un lietošanas sekas Latvijā saistībā ar Covid-19 pandēmiju 2020.gadā” tika izmantoti rutīnas statistikas dati, interneta aptaujas dati un publicētie dati par alkohola lietošanas izmaiņām Covid-19 pandēmijas apstākļos.

Pirmajā rezultātu sadaļā tika apkopoti rutīnas statistikas dati, kas tika iegūti no Valsts ieņēmuma dienesta, Ceļu Satiksmes Drošības Direkcijas, Valsts policijas, Rīgas pašvaldības policijas, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta un Nacionālā veselības dienesta. Rutīnas statistikas datu dinamika tika analizēta mēnešu un gadu griezumā. Tika identificētas ar alkohola lietošanu saistīto indikatoru izmaiņas 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu. Kā arī tika salīdzinātas izmaiņas pirmajā Covid-19 viļņa laikā (no 2020. gada janvāra līdz maijam) un otrajā Covid-19 viļņa laikā (no 2020. gada jūnija līdz decembrim).

Otrajā rezultātu sadaļā tika veikta starptautiskās interneta aptaujas “Eiropas pētījums par SARS-CoV-2 (turpmāk – Covid-19) pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu” datu analīze. Šī aptauja tika izveidota sadarbībā ar epidemiologiem no vairākām Eiropas pētniecības iestādēm, ieskaitot Drēzdenes Tehnisko universitāti (*Technische Universität Dresden – Vācija*), Barselonas klīnisko slimnīcu (Clínic de Barcelona - Spānija), kā arī SPKC. Aptaujas mērķis ir noskaidrot alkohola lietošanas paradumu izmaiņas saistībā ar Covid-19 pandēmiju. Latvija piedalījās otrajā aptaujas posmā. Aptauja vienlaicīgi norisinājās vairākās Eiropas reģiona valstīs. Latvijā aptauja norisinājās no 2020.gada 24. augusta līdz 31.decembrim. Aptaujas anketā tika iekļauti jautājumi par sociāliem un demogrāfiskiem rādītājiem, noteiktām izmaiņām ikdienā Covid-19 pandēmijas dēļ, alkohola lietošanas paradumiem pēdējā gada laikā un Covid-19 pandēmijas laikā, citu psihoaktīvo vielu lietošanas izmaiņām Covid-19 pandēmijas laikā. Tika veikta proporciju šķērstabulu un frekvenču analīze. Tika veikts Hī-kvadrāta tests (*Chi-squared test*), lai identificētu statistiski nozīmīgas atšķirības grupās. Ja $p < 0,05$, atšķirības tika uzskatītas par statistiski nozīmīgām.

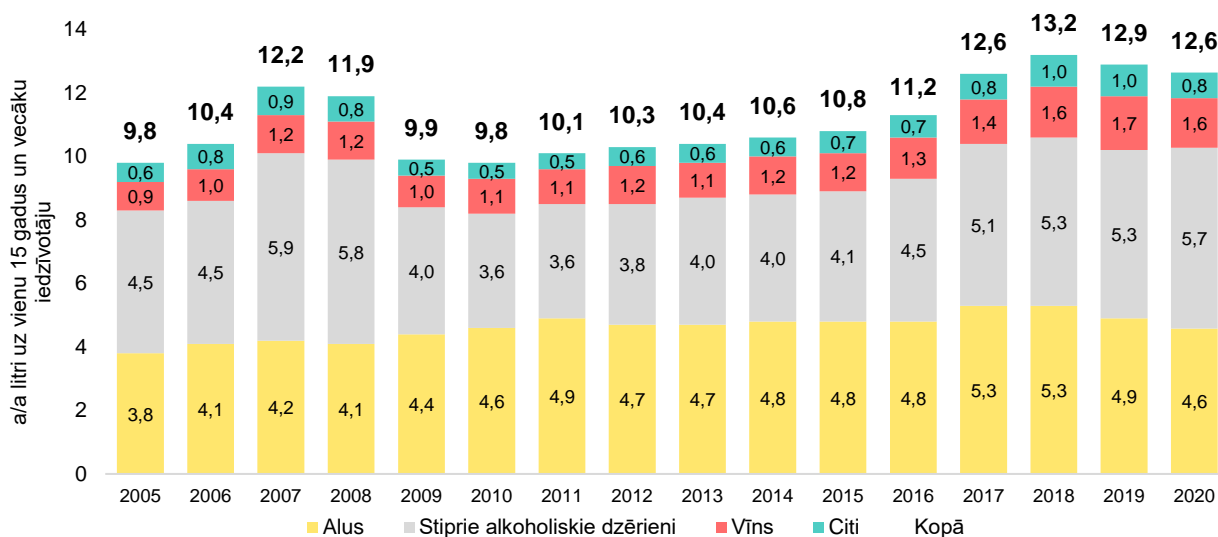
Trešajā rezultātu sadaļā tika apkopoti pētījumu rezultāti, kas tika veikti Valsts pētījumu programmas ietvaros par COVID-19 epidēmijas ietekmi uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā (VPP-COVID-2020/1-0011). Projekta mērķis ir izvērtēt COVID-19 epidēmijas ietekmi uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā. Pētījumu mērķis nebija saistīts ar alkohola lietošanas paradumu izmaiņu izvērtējumu, bet dažos pētījumos bija iekļauti atsevišķie jautājumi par alkohola lietošanas paradumiem. Šo jautājumu rezultāti ir atspoguļoti šajā ziņojumā.

3. Rezultāti

3.1. Rutīnas statistikas datu analīzes rezultāti

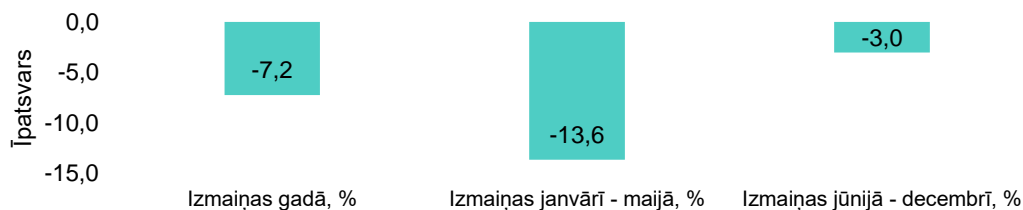
3.1.1. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas

Atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk -VID) datiem par alkoholisko dzērienu apriti, **2020. gadā absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju bija 12,6 litri**, kas ir par 0,3 litriem a/a jeb 2,0% mazāk nekā 2019. gadā. 2020. gadā, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, samazinājies alus, vīna un citu alkoholisko dzērienu patēriņš. Savukārt, stipro alkoholisko dzērienu patēriņš palielinājies par 0,4 litriem a/a. **(Sk. 3.1.1.1. attēlu)**



3.1.1.1. attēls. Absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju 2005. – 2020. gadā

Kopumā **alkoholisko dzērienu apjoms (dal), kas tika nodots patēriņam (ieskaitot alu), 2020. gadā ir samazinājies par 7,2%** salīdzinājumā ar 2019. gada datiem. Samazinājums ir vērojams gan importēto alkoholisko dzērienu aprītē par 0,6%, gan Latvijā saražoto alkoholisko dzērienu aprītē par 4,9%. Pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) alkoholisko dzērienu apjoms, kas tika nodots patēriņam, samazinājās par 13,6% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgo periodu (janvāris – maijs). Savukārt, otrajā Covid-19 viļņa laikā (jūnijs – decembris) samazinājums bija krietni mazāks jeb tikai 3,0% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgo periodu (jūnijs – decembris). **(Sk. 3.1.1.2. attēlu)**



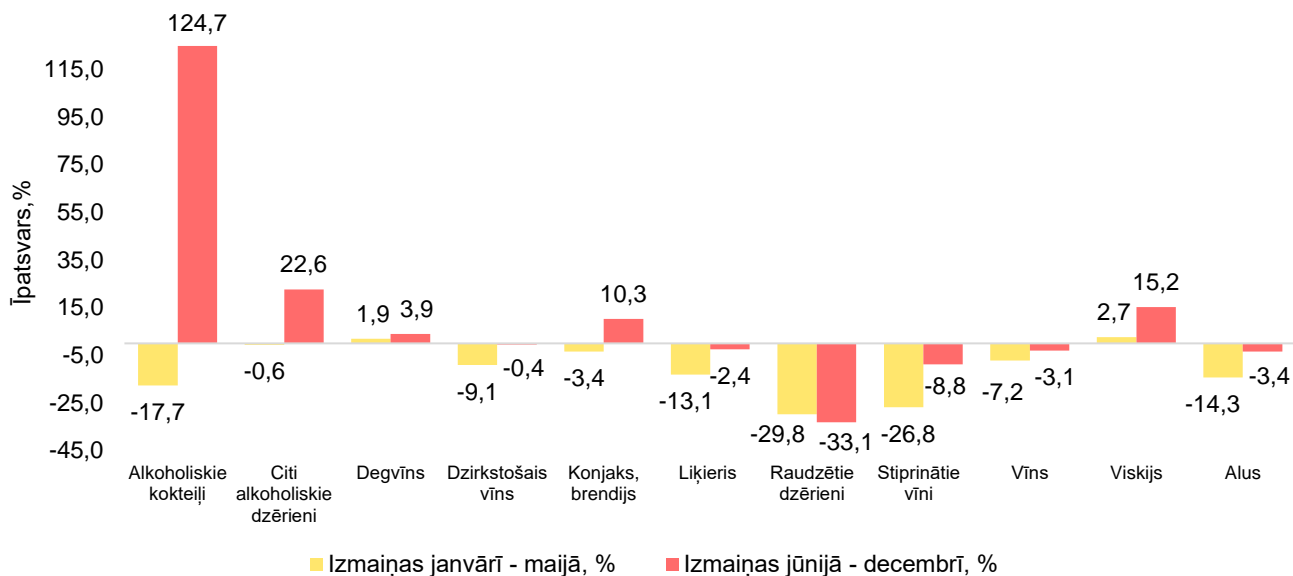
3.1.1.2. attēls. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu, %

Veicot alkoholisko dzērienu aprites izmaiņu analīzi alkoholisko dzērienu veidu grupās, tika konstatēts, ka 2020. gadā ievērojami pieaugusi alkoholisko kokteiļu aprite par 53,3%, kā arī citu alkoholisko dzērienu aprite par 14,8%, viskija aprite par 10,5% un konjaka/brendija aprite par 3,1%. Savukārt, citu alkoholisko dzērienu aprite ir samazinājusies. Lielākais aprites samazinājums ir vērojams raudzētiem dzērieniem (piemēram sidri, neskaitot vīnogu vīnus un alu) par 15,8% un stiprinātiem vīniem par 22,0%. **(Sk. 3.1.1.3. attēlu)**



2.1.1.3. attēls. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas alkoholisko dzērienu veidu grupās 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019.gadu, %

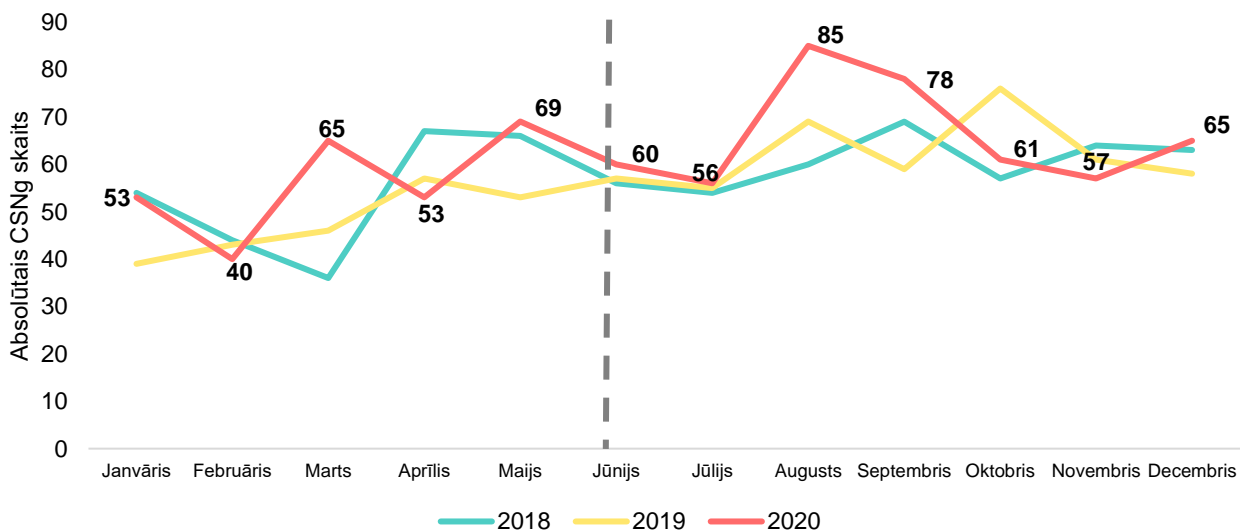
Veicot alkoholisko dzērienu aprites izmaiņu analīzi alkoholisko dzērienu veidu grupās pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) un otrajā (jūnijs – decembris), dažiem alkoholiskiem dzērieniem ir novērojamas atšķirīgas tendences. Piemēram, alkoholisko kokteiļu aprite janvārī – maijā samazinājās par 17,7%, bet jūnijā – decembrī palielinājās pat par 124,7% salīdzinājumā ar attiecīgiem 2019. gada laika periodiem. Citu alkoholisko dzērienu aprite gada sākumā gandrīz neizmainījās jeb samazinājās vien par 0,6%, bet otrajā posmā aprite palielinājās par 22,6%. Līdzīgi arī konjaka un brendija aprite pirmajā posmā samazinājās par 3,4%, bet vēlāk palielinājās par 10,3%. Viskija un degvīna aprites palielinājums bija novērojams visa gada laikā. Dzirakstošo vīnu, likieru, raudzēto dzērienu, stiprināto vīnu, vīnu un alus aprites samazinājums bija novērojams visa gada laikā. **(Sk. 3.1.1.4. attēlu)**



3.1.1.4. attēls. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas alkoholisko dzērienu veidu grupās 2020. gadā janvārī-maijā un jūnijā-decembrī, salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgiem periodiem, %

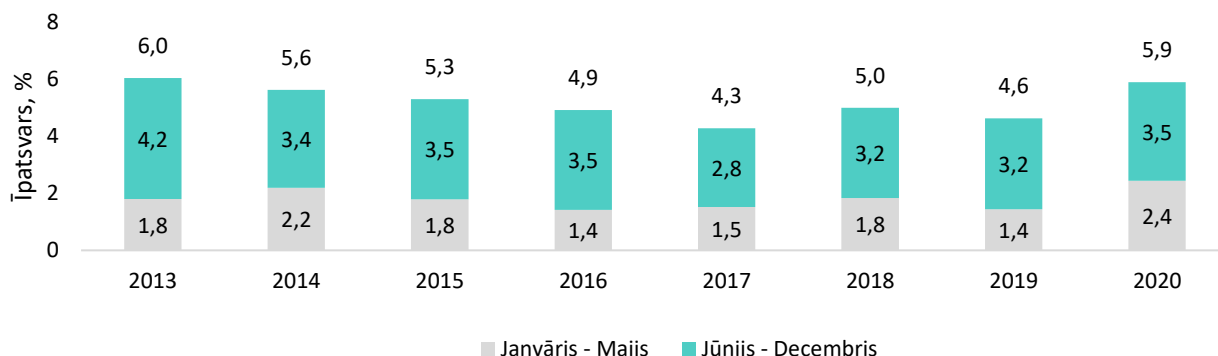
3.1.2. Transportlīdzekļu vadīšana alkohola reibumā

Atbilstoši Ceļu satiksmes drošības direkcijas (turpmāk – CSDD) datiem **2020. gadā tika reģistrēti 742 ceļu satiksmes negadījumi** (turpmāk – CSNg), kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā, **kas ir par 10,3% vairāk nekā 2019. gadā un par 7,5% vairāk nekā 2018. gadā** (2019. gadā – 673 CSNg, 2018. gadā – 690 CSNg). (sk. 3.1.2.1. attēlu)



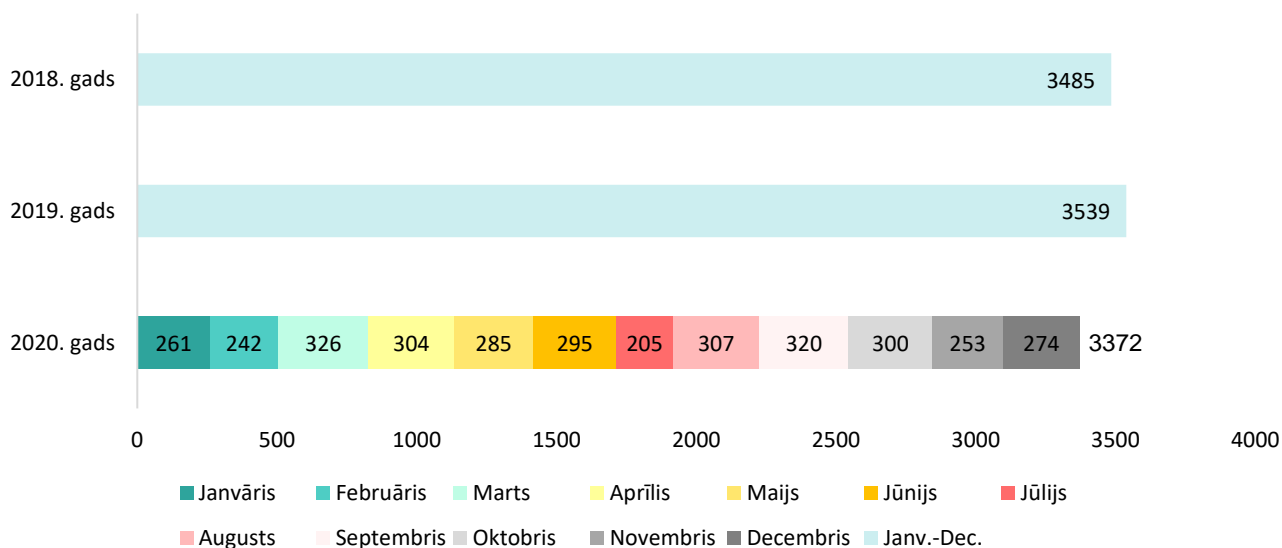
3.1.2.1. attēls. CSNg gadījumu skaits, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā mēnešu griezumā 2018.- 2020. gadā

Atbilstoši CSDD datiem, vadītāju alkohola reibumā izraisīto CSNg skaits ar cietušajiem 2020. gadā bija zemākais pēdējo astoņu gadu laikā (CSNg = 3403), kas bija par 8,7% zemāk nekā 2019. gadā. Savukārt, vadītāju alkohola reibumā izraisīto CSNg ar cietušajiem daļa no kopēja negadījumu skaita 2020. gadā bija vislielākā pēdējo astoņu gadu laikā jeb 5,9%. Analizējot atšķirības pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) un otrajā Covid-19 viļņa laikā (jūnijs – decembris) tika konstatēts, ka 2,4% CSNg ar cietušajiem bija reģistrēti janvārī – maijā, bet jūnijā – decembrī atlikušie 3,5%. (Sk. 3.1.2.2. attēlu)



3.1.2.2. attēls. Vadītāju alkohola reibumā izraisīto CSNg skaits ar cietušajiem 2013.- 2020. gadā, % no kopējā negadījumu skaita

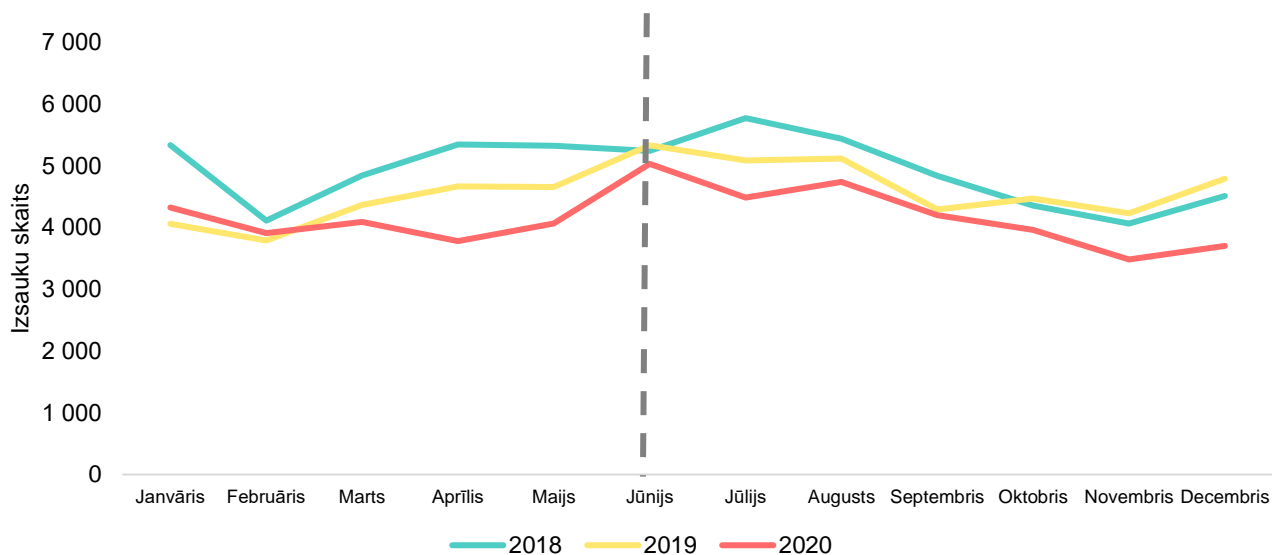
Valsts policijas dati liecina, ka **2020. gadā tika aizturēti 3372 transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā, kas ir par 4,7% mazāk nekā 2019. gadā (3539 gadījumi).** Vislielākais aizturēto vadītāju skaits alkohola reibumā bijis martā (326 gadījumi). (Sk. 3.1.2.3. attēlu)



3.1.2.3. attēls. Alkohola reibumā aizturēto transportlīdzekļu vadītāju skaits Latvijā mēnešu griezumā 2018. - 2020. gadā.

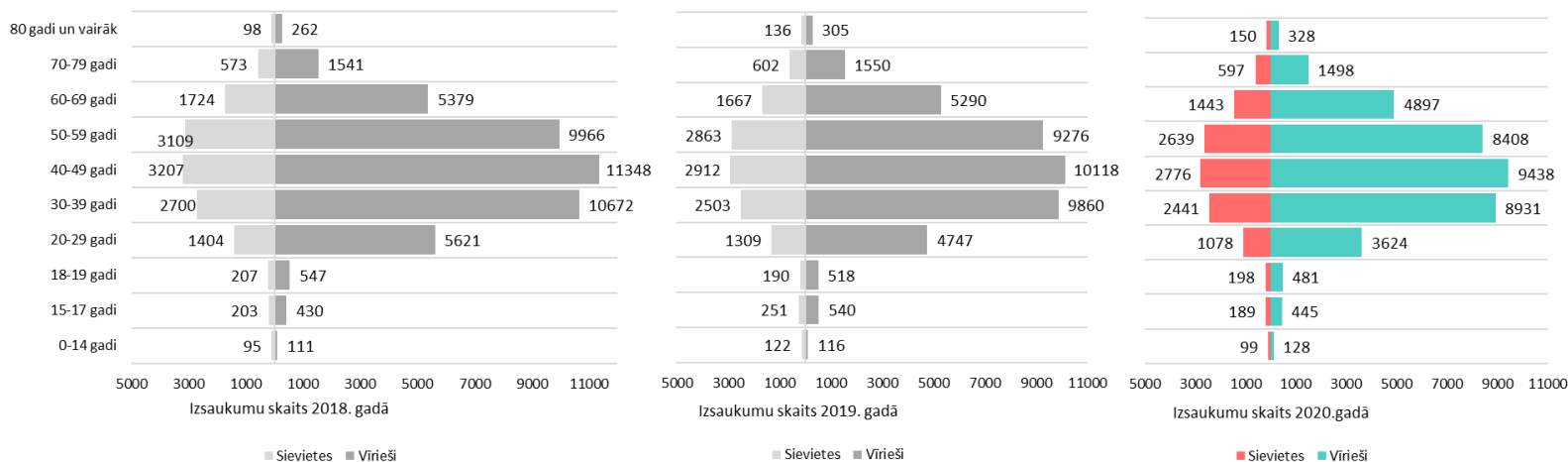
3.1.3. Neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukumi saistībā ar alkohola reibumu

Atbilstoši Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta (turpmāk – NMPD) datiem, kopumā **2020. gadā ir novērojams mazāks izsaukumu skaits** (49798 izsaukumi) pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis (SSK-10 F10.2-F10.9) nekā iepriekšējos divos gados. Šis rādītājs 2020. gadā ir **par 9,3% mazāks nekā 2019. gadā** (54891 izsaukumi) un **par 15,9% mazāks nekā 2018. gadā** (59206 izsaukumi). (Sk. 3.1.3.1. attēlu)



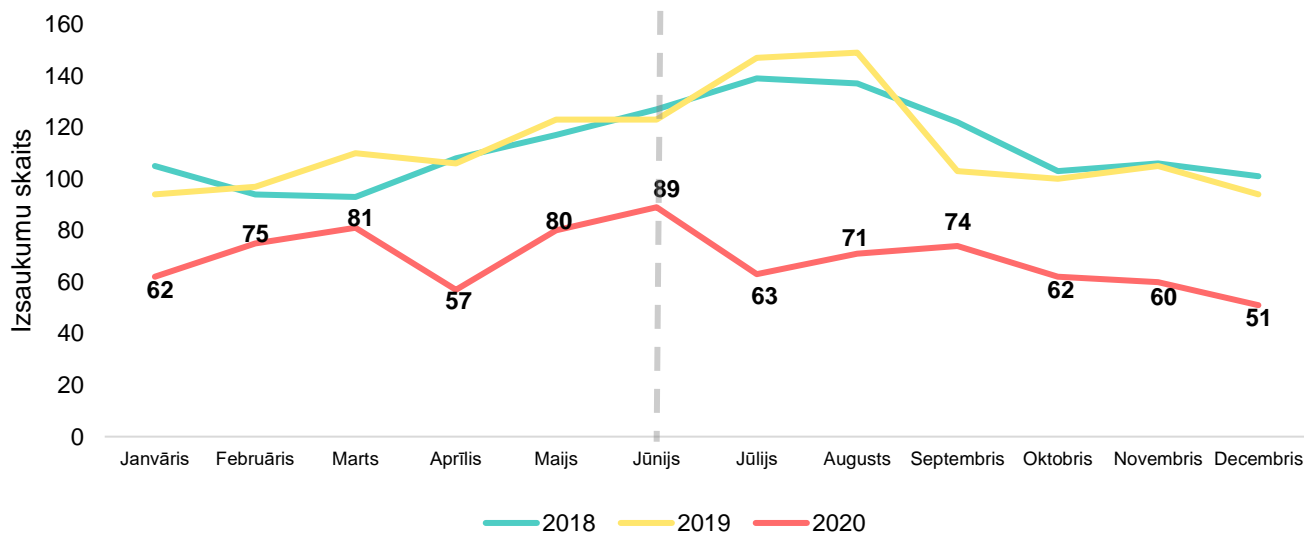
3.1.3.1. attēls. NMP izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis (SSK-10 klasifikatora kodi F10.2-F10.9 vai pazīme par alkohola reibumu) mēnešu griezumā 2018. - 2020. gadā

Veicot vecuma un dzimuma stratificēto NMPD datu analīzi par izsaukumiem pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis ir novērojams, ka visvairāk izsaukumu bija pie vīriešiem vecuma grupā no 40 līdz 49 gadiem, gandrīz tik pat augsti rādītāji ir vecuma grupās no 30 līdz 39 gadiem un no 50 līdz 59 gadiem. Šī tendence ir bijusi nemainīga pēdējo trīs gadu laikā. (Sk. 3.1.3.2. attēlu)



3.1.3.2. attēls. NMPD izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola aprebums/abstinences stāvoklis (SSK-10 klasifikatora kodī F10.2-F10.9 vai pazīme par alkohola reibumu) 2018. - 2020. gadā vecuma un dzimuma grupās

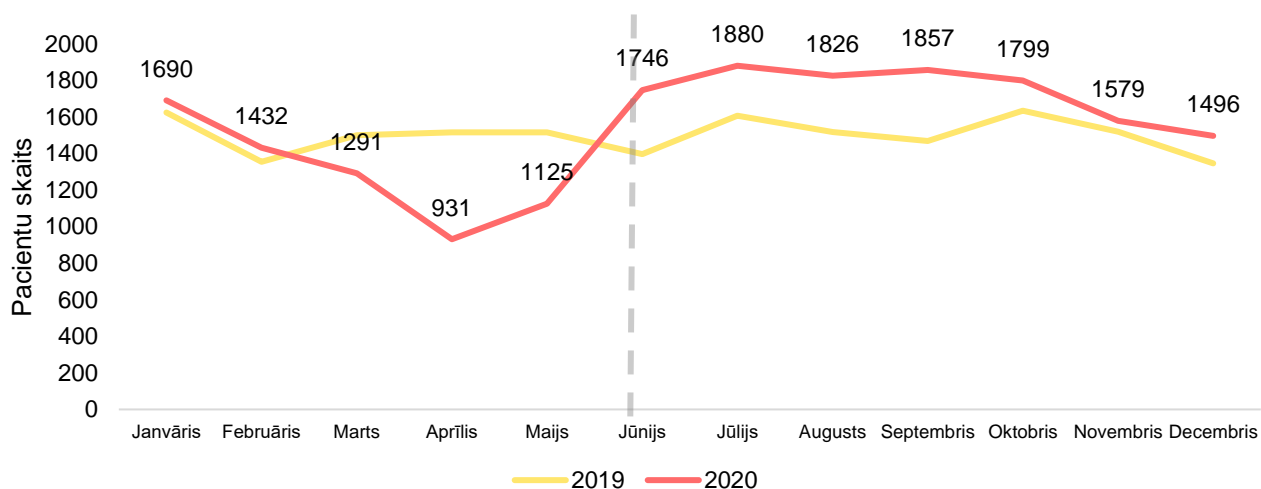
2020. gadā ir novērojams arī **NMPD izsaukumu skaita samazinājums pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiska darbība** (SSK-10 T51) salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem (825 izsaukumi). Salīdzinājumā ar 2019. gada datiem šis rādītājs 2020. gadā ir **samazinājies par 38,9%** (1351 izsaukumi), **bet ar 2018. gadu par 39,0%** (1352 izsaukumi). 2020. gadā visvairāk izsaukumu tika reģistrēti jūnijā (89 gadījumi) un maijā (80 gadījumi), bet vismazākais decembrī (51 gadījumi). (**Sk. 3.1.3.3. attēlu**)



3.1.3.3.attēls. NMPD izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiska darbība (SSK-10 klasifikatora kods T51) mēnešu griezumā 2018. - 2020.gadā, %

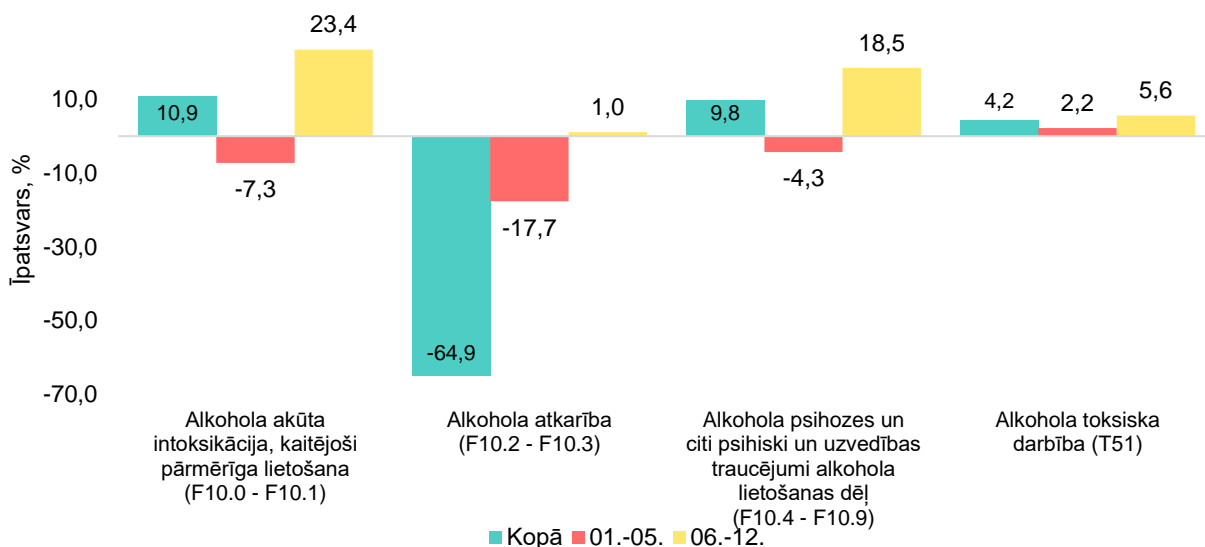
3.1.4. Ārstēšanas pakalpojumi pacientiem ar veselības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ

Atbilstoši Nacionālā veselības dienesta (turpmāk – NVD) datiem **ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņēmušo pacientu skaits ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) 2020. gadā palielinājies par 3,6%** (18652 pacienti) salīdzinājumā ar 2019. gada pacientu skaitu (17997 pacienti). **(Sk. 3.1.4.1. attēlu)**



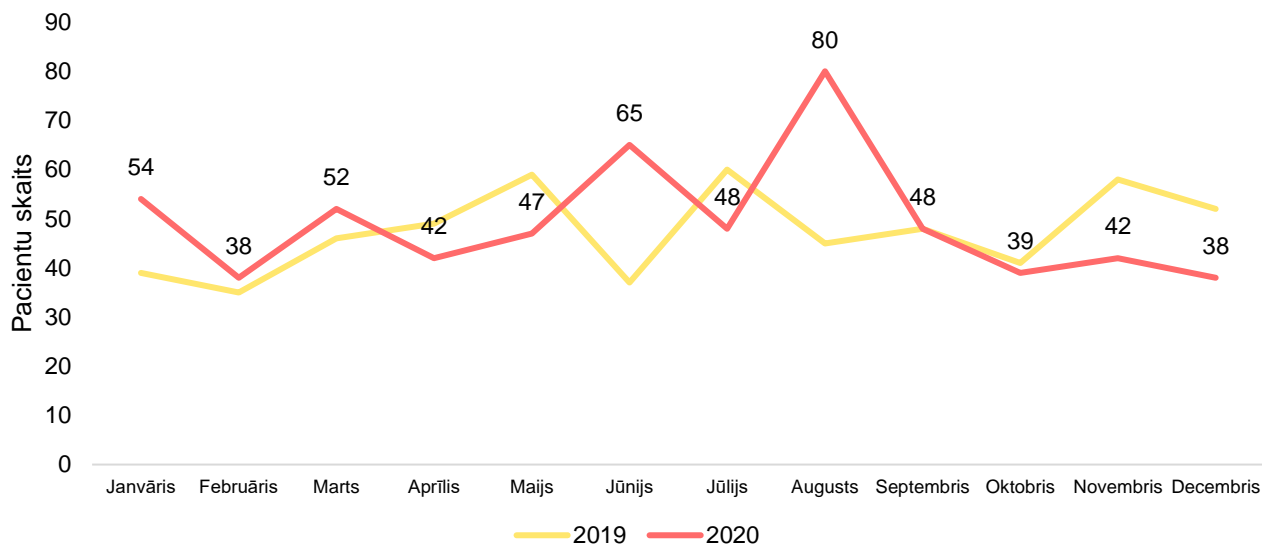
3.1.4.1. attēls. Ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņēmušo pacientu skaits ar psihisko un uzvedības traucējumu pamatdiagnozi alkohola lietošanas dēļ (SSK-10 klasifikatora kods F10) mēnešu griezumā 2019. – 2020. gadā

Savukārt, veicot salīdzinājumu pirmajā Covid-19 viļņa periodā (janvāris – maijs) ar otro (jūnijs - decembris) ir novērojamas atšķirīgas tendences. Pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) pacientu skaits ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) samazinājās, bet otrā viļņa laikā palielinājies. Tā pirmajā viļņa laikā pacientu skaits ar alkohola atkarības diagnozēm (F10.2 – F10.3) samazinājās par 17,7%, bet otrā viļņa laikā palielinājies par 1,0% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgiem laika periodiem. Pirmajā viļņa laikā pacientu skaits ar alkohola akūtas intoksikācijas diagnozēm (F10.0 – F10.1) samazinājās par 7,3%, bet otrā viļņa laikā palielinājies par 23,4% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgiem laika periodiem. Līdzīga tendence novērojama arī F10.4 – F10.9 diagnozēm, pirmajā viļņa laikā samazinājās par 4,3%, bet otrajā palielinājies par 18,5%. **(Sk. 3.1.4.2. attēlu)**



3.1.4.2. attēls. Ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņēmušo pacientu skaita izmaiņas ar psihisko un uzvedības traucējumu pamatdiagnozēm alkohola lietošanas dēļ (SSK-10 klasifikatora kodi F10.0 – F10.9) un alkohola toksisko darbību (SSK-10 klasifikatora kods T51) 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019.gadu, %

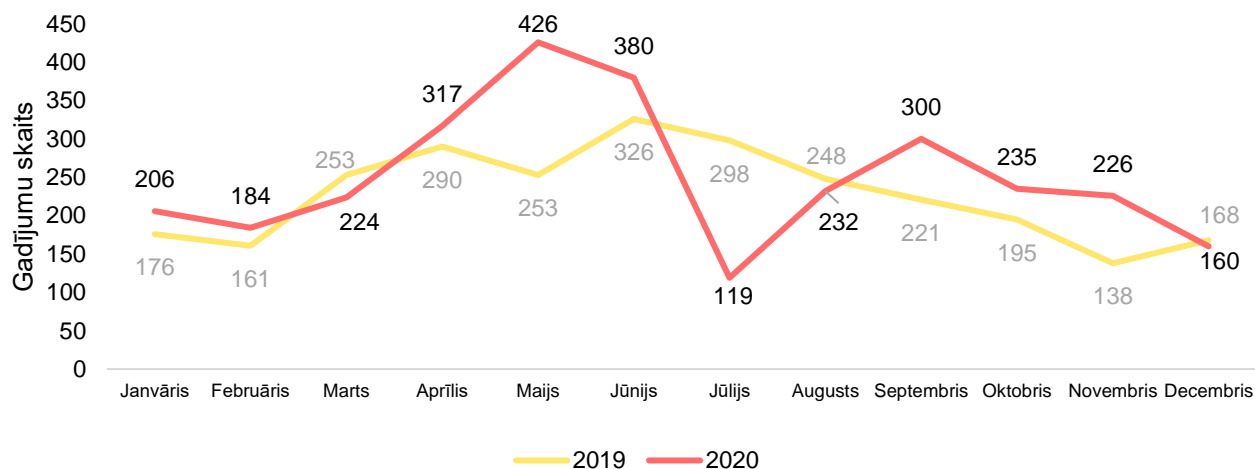
Saskaņā ar NVD datiem kopējais stacionāros **nonākušo pacientu skaits ar T51 pamatdiagnozi (alkohola toksiska darbība) 2020. gadā ir bijis par 4,2% lielāks** par 2019. gada rādītājiem jeb 593 un 569 pacienti attiecīgi. Veicot salīdzinājumu pirmajā Covid-19 viļņa periodā (janvāris – maijs) ar otro (jūnijs - decembris) ir novērojamas līdzīgas tendences. Pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) pacientu skaits ar T51 pamatdiagnozi bija lielāks par 2,2%, bet otrajā par 5,6% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgiem laika periodiem. (**Sk. 3.1.4.2. un 3.1.4.3. attēlu**)



3.1.4.3. attēls. Stacionāros nonākušo pacientu skaits ar alkohola toksiskas darbības pamatdiagnozi (SSK-10 klasifikatora kods T51) mēnešu griezumā 2019. – 2020. gadā

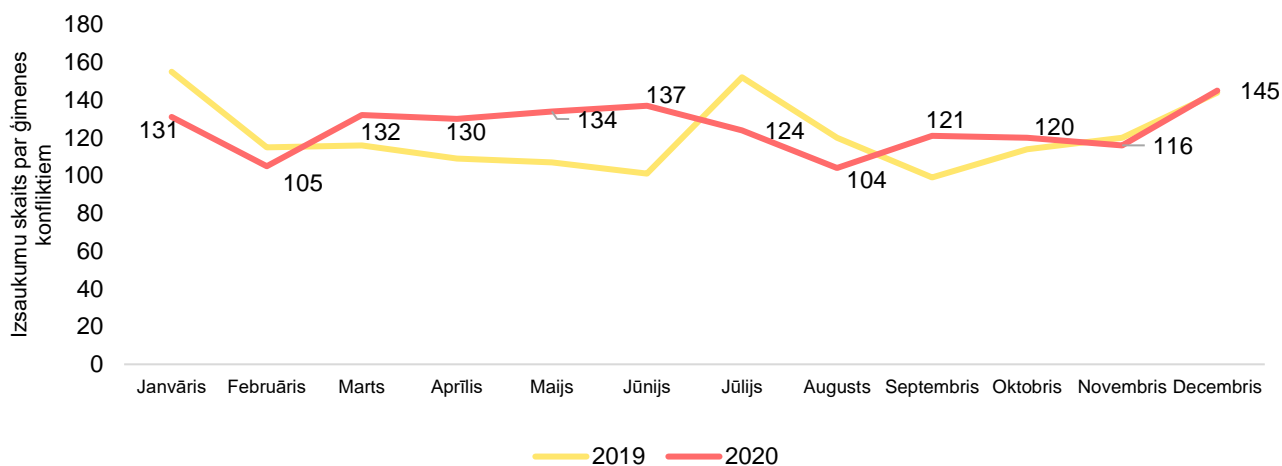
3.1.5. Pārkāpumi un konflikti, kas saistīti ar pārmērīgu alkohola lietošanu

Savukārt, 2020. gadā **fixsēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits Rīgā (3009 pārkāpumi), kas izdarīti alkohola reibumā, ir bijis lielāks par 10,3% nekā 2019. gadā (2727 pārkāpumi).** Veicot salīdzinājumu pirmajā Covid-19 viļņa periodā (janvāris – maijs) ar otro (jūnijs - decembris) ir novērojams, ka lielākais pārkāpumu skaita palielinājums novērojams pirmajā posmā. Pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) pārkāpumu skaits bija lielāks par 19,8%, bet otrajā par 3,6% salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgiem laika periodiem. **(Sk. 3.1.5.1. attēlu)**



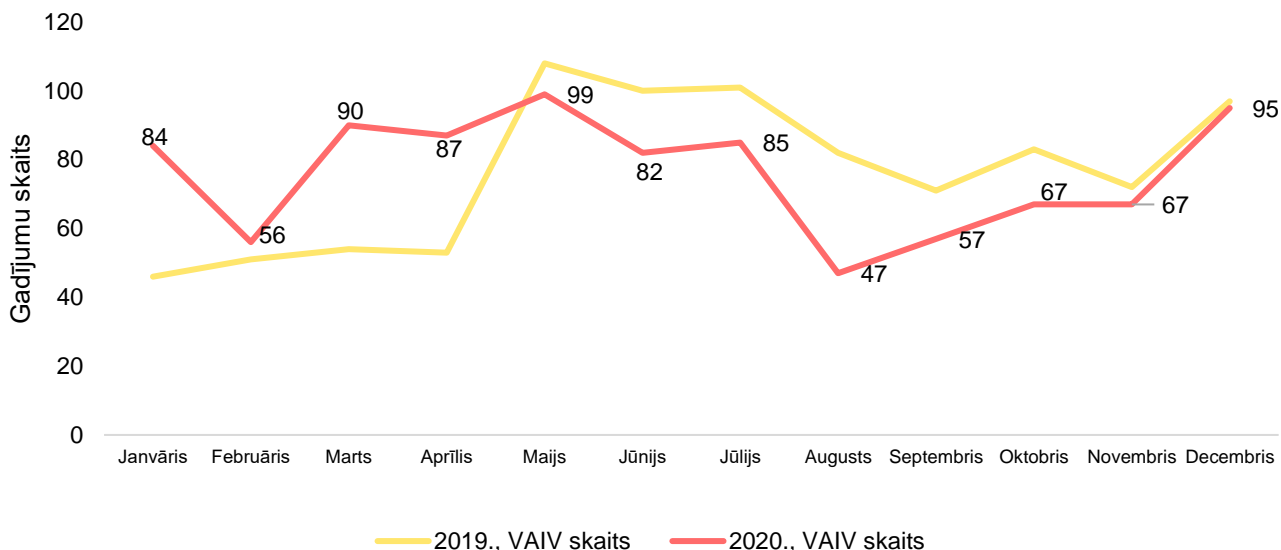
3.1.5.1. attēls. RPP fixsēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits kas izdarīti alkohola reibumā un par atrašanos ar atvērtu vai vaļēju alkoholiskā dzēriena iepakojumu 2019. un 2020. gadā

Izsaukumu skaits Rīgas pašvaldībā pie ģimenes konfliktiem 2020. gadā palielinājies par 3,2% (1499) salīdzinājumā ar 2019. gadu (1452). Vidējais izsaukumu skaits dienā nav mainījies - 2020. gadā bija 4,1 gadījumi dienā, bet 2019. gadā 4,0 gadījumi dienā. **(Sk. 3.1.5.2. attēlu)**



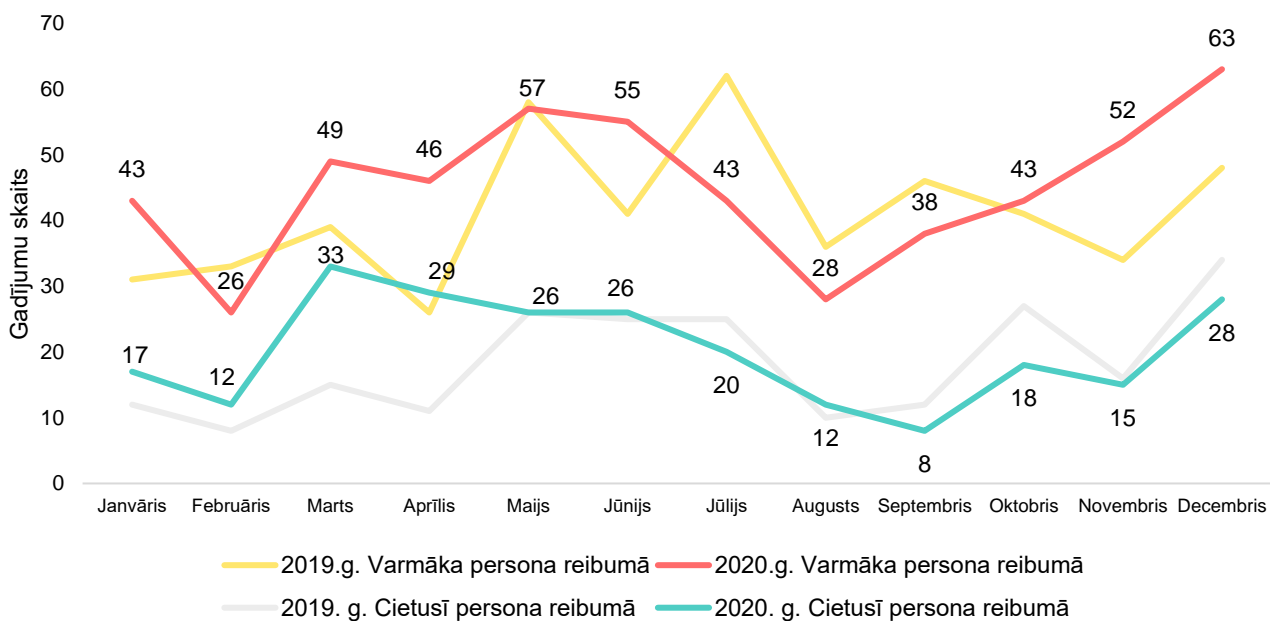
3.1.5.2. attēls. RPP izsaukumu skaits pie ģimenes konfliktiem 2019. un 2020. gadā

2020. gadā gadījumu skaits (916 gadījumi), kad tika aizpildīta Vardarbīgā apdraudējuma izvērtējuma veidlapa (turpmāk - VAIV), bija gandrīz identisks 2019. gada datiem (918 gadījumi) jeb par 0,2% mazāk. (Sk. 3.1.5.3. attēlu)



3.1.5.3. attēls. Aizpildīto Vardarbīgas apdraudējuma izvērtējuma veidlapu (VAIV) skaits Rīgas pašvaldībā mēnešu griezumā 2019. - 2020. gadā

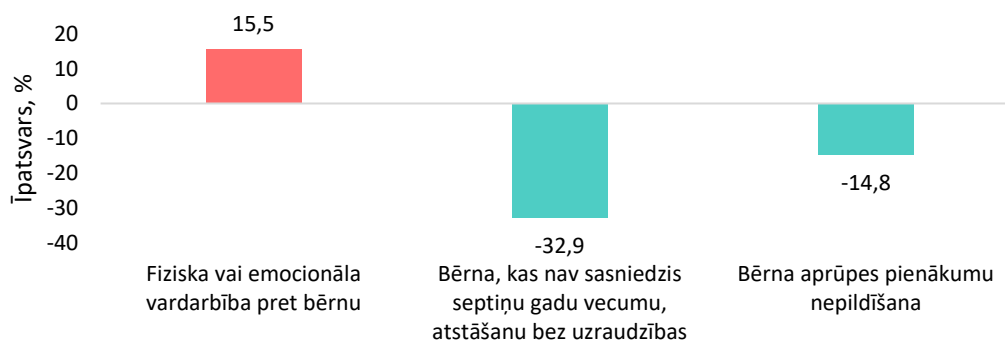
2020. gadā par 9,7% pieaudzis gadījumu skaits, kad varmāka persona bija reibumā (543 gadījums) salīdzinājumā ar 2019.gada reģistrētiem gadījumiem (495 gadījumi). Kā arī 2020. gadā (244 gadījumi) pieaudzis gadījumu skaits, kad cietusī persona bija reibumā jeb par 10,4% salīdzinājumā ar 2019. gadu (221 gadījumi). (Sk. 3.1.5.4. attēlu)



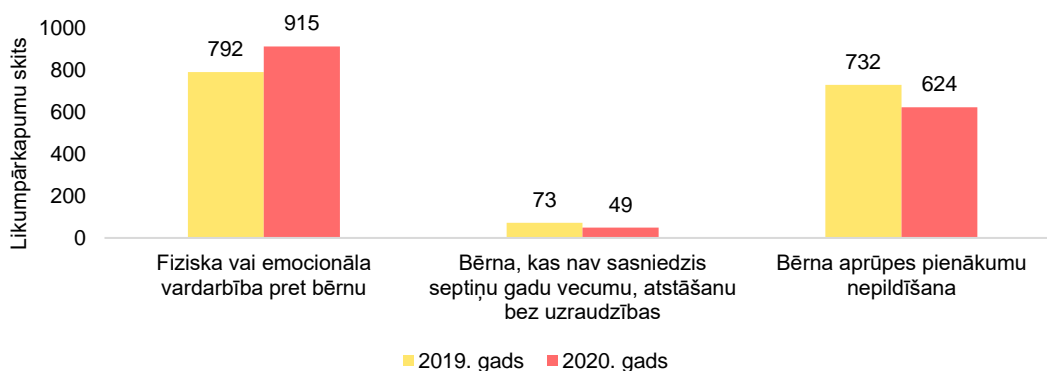
3.1.5.4. attēls. Konfliktos iesaistīto varmāku un cietušo personu skaits reibumā Rīgas pašvaldībā mēnešu griezumā 2019. – 2020. gadā

Valsts policija nevar sniegt informāciju par gadījumiem, kad vardarbība ģimenē notikusi, lietojot alkoholiskos dzērienus, jo atbilstoši normatīvajiem aktiem šādas ziņas informācijas sistēmās netiek reģistrētas. Tomēr, balstoties uz PVO datiem par vardarbības izplatību ģimenēs alkohola reibumā, var secināt, ka vismaz trešdaļa gadījumu var būt saistīta ar alkohola lietošanu, bet starpvalstu izplatības dati atšķiras. Tā, piemēram, Šveicē 33% gadījumos varmāka bija alkohola reibumā, Islandē 71% gadījumos, Apvienotajā Karalistē 32% gadījumos, bet ASV - 55%.^{8, 9}

Valsts policijas dati liecina, ka **likumpārkāpumu skaits pret nepilngadīgām personām ārkārtējās situācijas laikā ir bijis līdzīgs 2019. gada datiem jeb samazinājies vien par 0,6%**. Vislielākais gadījumu skaits bija saistīts ar fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu jeb 915 gadījumi 2020. gadā un 792 - 2019. gadā, bet tas ir palielinājies par 15,5%. Vismazākais likumpārkāpumu skaits bija saistīts ar bērna atstāšanu bez uzraudzības jeb 49 gadījumi 2020. gadā un 73 – 2019. gadā, samazinājums par 32,9%. Samazinājums arī ir novērojams bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu par 14,8%, 2020. gadā tika reģistrēti 624 gadījumi, bet 2019. gadā - 732. **(Sk. 3.1.5.5. un 3.1.5.6. attēlu)**



3.1.5.5.attēls. Likumpārkāpumu pret nepilngadīgām personām skaita izmaiņas 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019.gadu, %



3.1.5.6. attēls. Likumpārkāpumu pret nepilngadīgām personām skaits 2020. gadā un 2019.gadā, %

⁸ WHO Europe. 2005. Alcohol and Interpersonal Violence. Policy Briefing

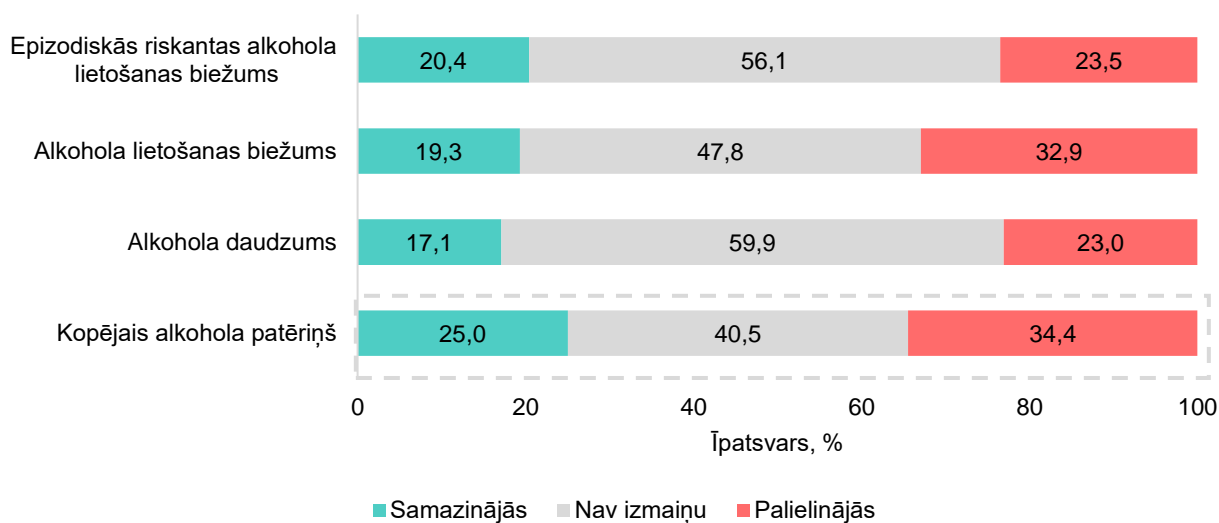
⁹ WHO. 2006. Fact sheet: Intimate partner violence and alcohol.

3.2. Eiropas pētījuma rezultāti par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu Latvijas iedzīvotāju vidū

Kopumā aptaujā piedalījās 1989 Latvijas respondenti. No tiem 53,2% (n = 1058) bija sievietes un 46,8% (n = 931) – vīrieši. 43,6% (n = 868) aptaujas dalībnieku bija 18 – 34 gadu vecumā, 41,1% (n = 818) bija 35 – 54 gadu vecumā un 15,2% (n = 303) bija 55 gadus veci vai vecāki.

Analizējot alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā, tika konstatēts, ka 34,4% (n = 581) respondentu ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu. Savukārt, 25,0% (n = 422) respondentu alkohola patēriņš šajā laikā ir samazinājies, bet 40,5% (n = 684) ziņo, ka netika novērotas alkohola patēriņa izmaiņas. Datu analīzē, kopējais alkohola patēriņš ir kombinētais mainīgais, kas apvieno kopā alkohola lietošanas biežumu, daudzumu un epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežumu. Lai sniegtu detalizētāko skatījumu, turpmāk ir analizēts, gan kopējais alkohola patēriņš, gan katrs indikators atsevišķi.

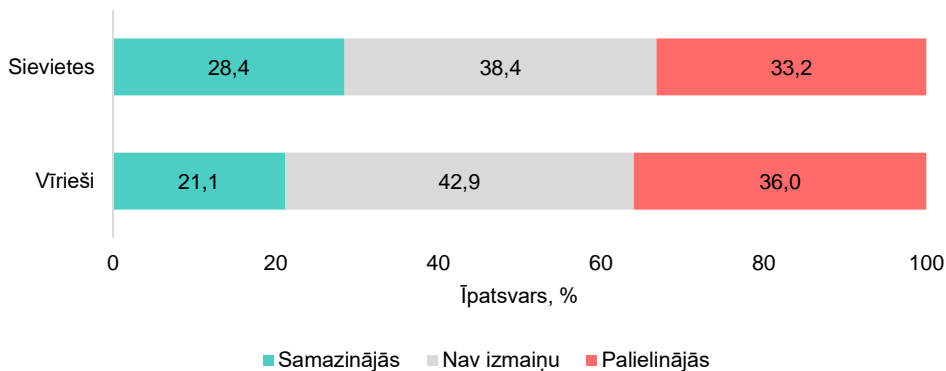
Alkohola lietošanas biežums ir palielinājies 32,9% (n = 564) respondentu Covid-19 pandēmijas laikā, bet samazinājās 19,3% (n = 331) respondentu. Par alkohola lietošanas daudzuma palielinājumu ziņo 23,0% (n = 393) aptaujas dalībnieku, bet par samazinājumu 17,1% (n = 292) respondentu. Epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežums (tiek definēts kā piecas alkohola devas un vairāk vienā iedzeršanās reizē jeb 60 grami absolūtā alkohola) (*angl. - Heavy episodic drinking*) pieauga 23,5% (n = 396) aptaujas dalībnieku, bet samazinājās 20,4% (n = 345) respondentu. **(Sk. 3.2.1. attēlu)**



3.2.1. attēls. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā, %

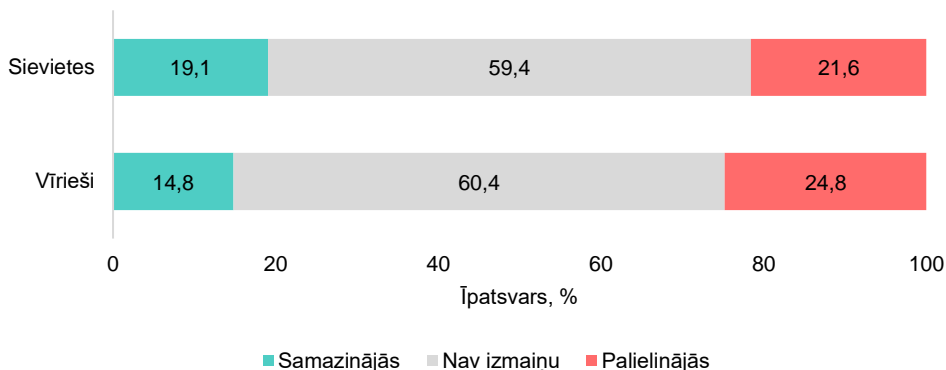
3.2.1. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā dzimumu grupās

Veicot alkohola lietošanas paradumu izmaiņu analīzi Covid-19 pandēmijas laikā dzimuma grupās, tika konstatēts, ka kopējā alkohola patēriņa palielinājums ir līdzīgs gan sievietēm, gan vīriešiem. Vairāk nekā trešdaļa vīriešu jeb 36,0% (n = 281) ziņo, ka viņu alkohola patēriņš ir palielinājies pandēmijas laikā un 33,2% (n = 301) sieviešu norāda uz alkohola patēriņa palielinājumu. Savukārt, sievietes biežāk ziņoja par alkohola patēriņa samazinājumu (28,4% , n = 258) nekā vīrieši (21,1%, n = 165). (p = 0,002) (**Sk. 3.2.1.1. attēlu**)



3.2.1.1. attēls. Kopējā alkohola patēriņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā dzimumu grupās, %

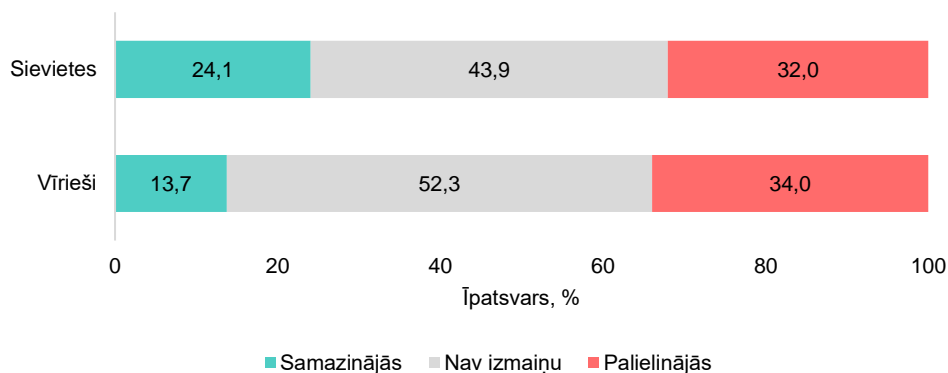
Par alkohola lietošanas daudzuma palielinājumu Covid-19 pandēmijas laikā ziņo 24,8% (n = 194) aptaujāto vīriešu un 21,6% (n = 199) aptaujāto sieviešu. Savukārt, par alkohola lietošanas daudzuma samazinājumu ziņo vien 19,1% (n = 176) sieviešu un 14,8% (n = 116) vīriešu (p = 0,04). (**Sk. 3.2.1.2. attēlu**)



3.2.1.2. attēls. Izdzertā alkohola daudzuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā dzimumu grupās, %

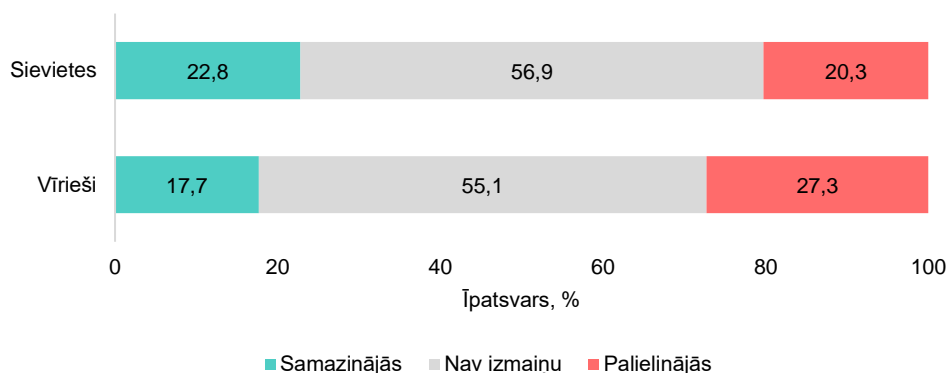
Covid-19 pandēmijas laikā alkoholu sākuši lietot biežāk vairāk nekā trešdaļa aptaujāto vīriešu jeb 34,0% (n = 267) un gandrīz tik pat daudz jeb 32,0% (n = 297) sieviešu. To sieviešu daļa, kuru alkohola lietošanas biežums samazinājās, bija gandrīz divas reizes

lielāka nekā vīriešiem – 24,1% (n = 223) un 13,7% (n = 108) attiecīgi (p<0,001). **(Sk. 3.2.1.3. attēlu)**



3.2.1.3. attēls. *Alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā dzimumu grupās, %*

Aptaujāto pētījuma dalībnieku vidū par epizodiskās riskantas alkohola lietošanas (piecas alkohola devas un vairāk vienā iedzeršanās reizē jeb 60 grami absolūtā alkohola) biežuma palielinājumu ziņo 27,3% (n = 213) vīriešu un aptuveni piektdaļa jeb 20,3% (n = 184) sieviešu. Tomēr, to sieviešu daļa, kuras ziņo par epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma samazinājumu ir lielāka (22,8%, n = 207) nekā tā daļa, kas ziņo par palielinājumu. Vīriešu vidū 17,7% (n = 138) atbildēja, ka viņu epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežums Covid-19 pandēmijas laikā ir samazinājās. (p = 0,001) **(Sk. 3.2.1.4. attēlu)**



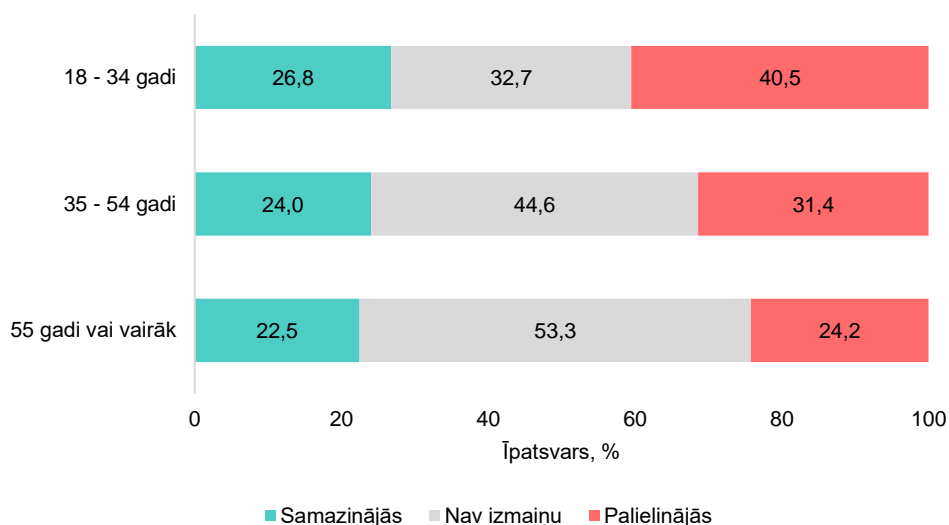
3.2.1.4. attēls. *Epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā dzimumu grupās, %*

Kopumā Covid-19 pandēmijas laikā, lai gan abās dzimumu grupās daļa respondentu ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu katrā alkohola lietošanas indikatorā, atsevišķi sieviešu vidū ir novērojams lielāks alkohola patēriņa samazinājums nekā vīriešiem. Lielākoties vīrieši biežāk ziņo par alkohola lietošanas palielinājumu Covid-19 pandēmijas laikā nekā sievietes, taču vislielākās atšķirības ir novērojamas epizodiskās riskantas alkohola lietošanas indikatorā.

3.2.2. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā vecuma grupās

Analizējot alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā vecuma grupās, tika konstatēts, ka gados jaunāko respondentu vidū kopējais alkohola patēriņš ir vairāk palielinājies nekā vecāko respondentu vidū. 18 – 34 gadus vecu aptaujāto vidū 40,5% (n = 301) atbildēja, ka viņu alkohola kopējais patēriņš ir palielinājies Covid-19 pandēmijas laikā. Savukārt, 35 – 54 gadus vecu respondentu vidū trešdaļa jeb 31,4% (n = 225) ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu, bet vecuma grupā 55 gadi un vairāk gandrīz ceturtdaļai palielinājās alkohola patēriņš (24,2%, n = 55).

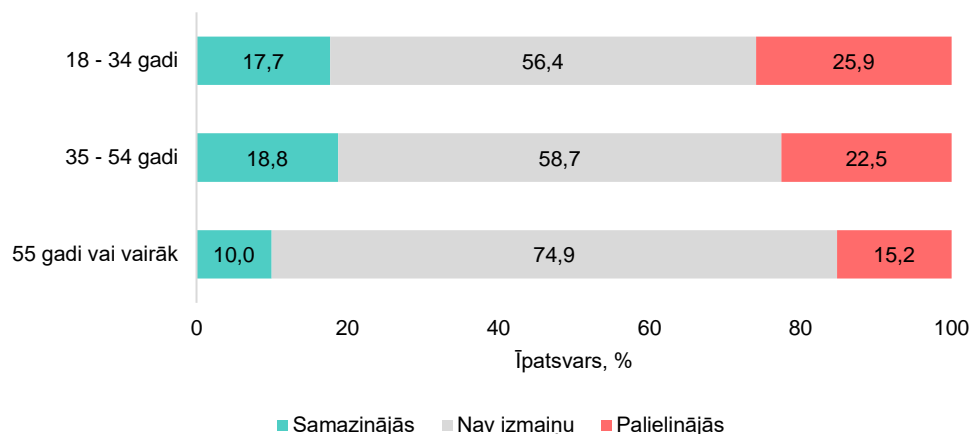
To respondentu proporcija, kuri ziņo par alkohola patēriņa samazinājumu, bija aptuveni līdzīga gandrīz visās vecuma grupās, bet tā nedaudz samazinās, palielinoties vecuma grupai. 26,8% (n = 199) aptaujātiem vecumā no 18 līdz 34 gadiem samazinājās kopējais alkohola patēriņš, bet 35 – 54 vecuma grupā patēriņš samazinājās 24,0% (n = 172) respondentu un 55 gadus vecu un vecāku vidū - 22,5% (n = 51) aptaujāto (p<0,001). **(Sk. 3.2.2.1. attēlu)**



3.2.2.1. attēls. *Kopējā alkohola patēriņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā vecuma grupās, %*

Gados jaunākajās vecuma grupās ir novērojams lielāks alkohola daudzuma patēriņa palielinājums nekā vecākajā vecuma grupā. Ceturtdaļai (25,9%, n = 196) 18 – 34 gadus vecu respondentu vidū un 22,5% (n = 162) respondentu vecumā 35 – 54 gadi alkohola lietošanas daudzuma patēriņš ir palielinājās Covid-19 pandēmijas laikā. Savukārt, vecuma grupā no 55 gadiem un vairāk patērētais alkohola daudzums palielinājās vien 15,2% (n = 35) respondentu. Vienlaikus, gados jaunākas vecuma grupas ziņo par lielāku personu proporciju, kuru alkohola lietošanas daudzums ir samazinājās Covid-19 pandēmijas laikā. Vecuma grupā 18 – 34 gadi 17,7% (n = 134) aptaujāto samazinājās patērētais alkohola daudzums, vecuma grupā 35 – 54 gadi – 18,8% (n = 135) aptaujāto,

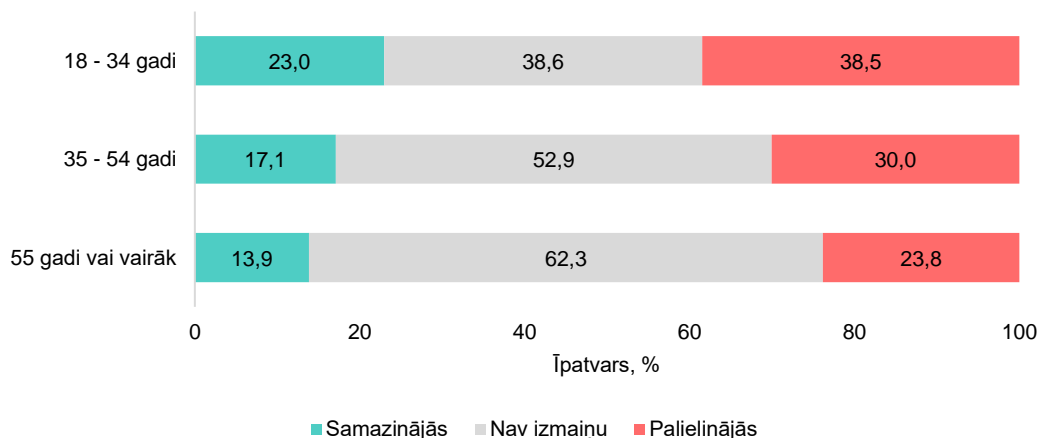
bet vecuma grupā 55 gadi un vairāk vien 10,0% (n = 23) ziņo par alkohola daudzuma samazinājumu (p<0,001). **(Sk. 3.2.2.2 attēlu)**



3.2.2.2. attēls. Izdzertā alkohola daudzuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā vecuma grupās, %

Tika novērots, ka samazinoties vecuma grupai, palielinās to respondentu īpatsvars, kuru alkohola lietošanas biežums Covid-19 pandēmijas laikā ir palielinājies. Jaunākajā vecuma grupā, 18 – 34 gadu vecumā, par alkohola lietošanas biežuma palielinājumu ziņo 38,5% (n = 293) pētījuma dalībnieku. Trešdaļa jeb 30,0% (n = 216) respondentu vecumā 35 – 54 gadi, kā arī 23,8% (n = 55) 55 gadus vecu un vecāku aptaujāto personu, ziņo par alkohola lietošanas biežuma palielinājumu.

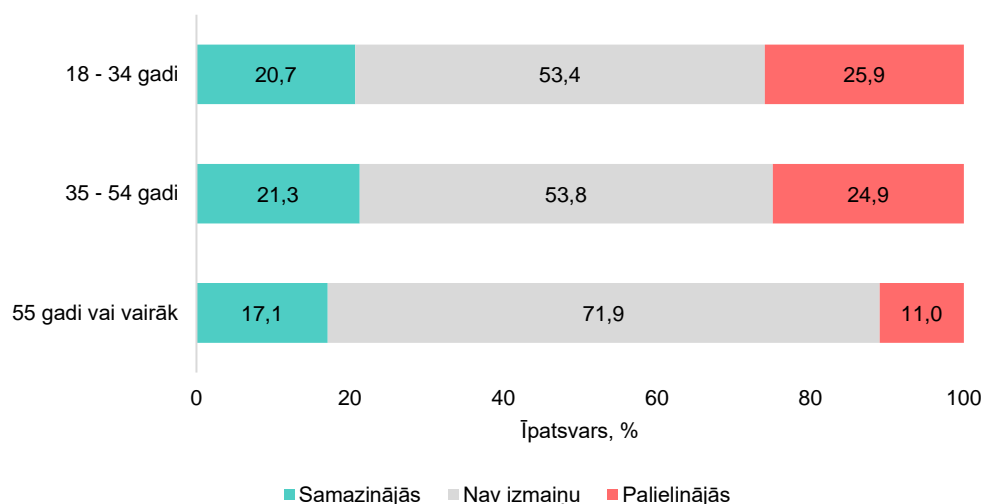
Līdzīga likumsakarība tika novērota alkohola lietošanas biežuma samazinājumam vecuma grupās. Samazinoties vecuma grupai, palielinās to respondentu īpatsvars, kuru alkohola lietošanas biežums Covid-19 pandēmijas laikā ir samazinājies. Alkohola lietošanas biežums samazinājās vecuma grupā 18 – 34 gadi 23,0% (n = 175) aptaujāto, vecuma grupā 35 – 54 gadi – 17,1% (n = 123) un 55 gadi un vairāk – 13,9% (n = 32) (p<0,001). **(Sk. 3.2.2.3. attēlu)**



3.2.2.3. attēls. Alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā vecuma grupās, %

Epizodiskās riskantas alkohola lietošanas (piecas alkohola devas un vairāk vienā iedzeršanās reizē jeb 60 grami absolūtā alkohola) biežuma palielinājums Covid-19 pandēmijas laikā ir novērojams aptuveni ceturtdaļai respondentu 18 – 34 gadu vecuma grupā (25,9%, n = 193) un 35 – 54 gadu vecuma grupā (24,9%, n = 178). Vecuma grupā 55 gadi un vairāk vien 11,0% (n = 25) ziņoja par epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma palielinājumu.

Gados jaunākajās vecuma grupās ir konstatēts lielāks pētījuma dalībnieku īpatsvars, kuru riskantas alkohola lietošanas biežums ir samazinājies. Tā 20,7% (n = 154) respondentu 18 – 34 vecuma grupā un 21,3% (n = 152) 35 – 54 vecuma grupā ziņo par riskantas alkohola lietošanas biežuma samazinājumu, bet vecuma grupā 55 gadi un tikai 17,1% (n = 39) respondentu ir novērojams šī indikatora samazinājums ($p < 0,001$). **(Sk. 3.2.2.4. attēlu)**

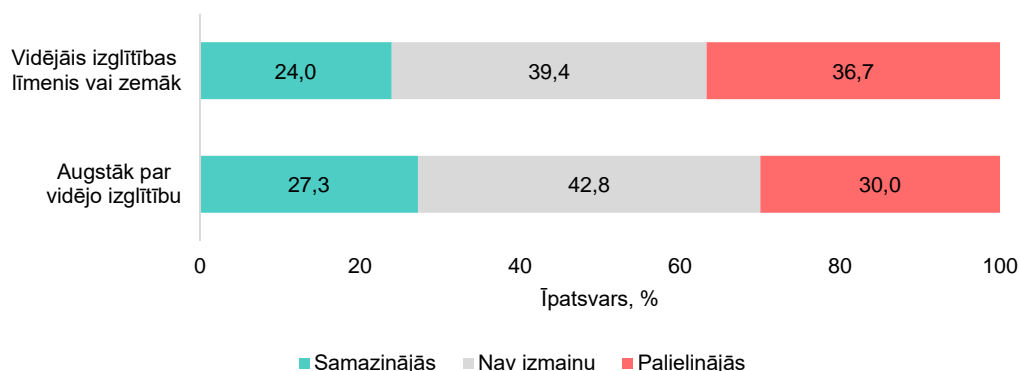


3.2.2.4. attēls. Epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā vecuma grupās, %

Kopumā var secināt, ka jaunākajās vecuma grupās gan 18 – 34 gadu, gan 35 – 54 gadu vecumā grupās ir novērojamas lielākas alkohola patēriņa izmaiņas nekā vecākiem respondentiem. Vecuma grupā 55+ gadi par patēriņa palielinājumu ziņo gandrīz divas reizes mazāk respondentu nekā visjaunākajā vecuma grupā. Pētījuma dalībniekiem vecumā 18 – 34 gadi ir novērojams vislielākais respondentu īpatsvars, kuru alkohola lietošanas paradumi ir Covid-19 pandēmijas laikā mainījušies negatīvi jeb tika ziņots, par lielāku alkohola patēriņu.

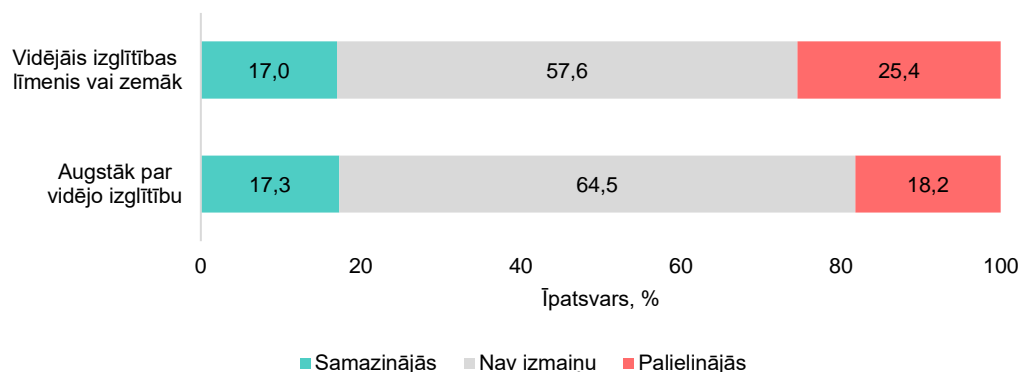
3.2.3. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar izglītības līmeni

Kopējā alkohola patēriņa palielinājums Covid-19 laikā ir novērojams 36,7% Latvijas iedzīvotāju ar vidējo vai zemāko izglītības līmeni un 30,0% ar augstāko izglītības līmeni. Savukārt, respondentu vidū ar augstāko izglītības līmeni, lielāka daļa (27,3%, n = 151) ziņo par kopējā alkohola patēriņa samazinājumu nekā iedzīvotāju vidū ar vidējo izglītības līmeni vai zemāk (24,0%, n = 272) ($p = 0,023$). (Sk. 3.2.3.1. attēlu)



3.2.3.1. attēls. Kopējā alkohola patēriņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izglītības līmeni, %

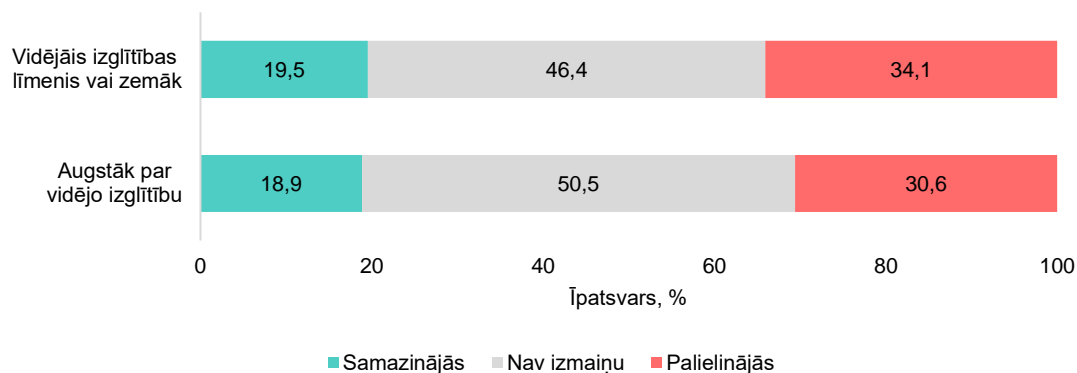
Izdertais alkohola daudzums Covid-19 pandēmijas laikā ir palielinājies ceturtdaļai respondentu ar vidējo izglītības līmeni vai zemāk (25,4%, n = 291) un 18,2% (n = 102) iedzīvotāju ar augstāko izglītības līmeni. Savukārt, respondentu īpatsvars, kuru alkohola lietošanas daudzums ir samazinājies, bija gandrīz vienāds abās izglītības grupās ($p = 0,003$). (Sk. 3.2.3.2. attēlu)



3.2.3.2. attēls. Izdertā alkohola daudzuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izglītības līmeni, %

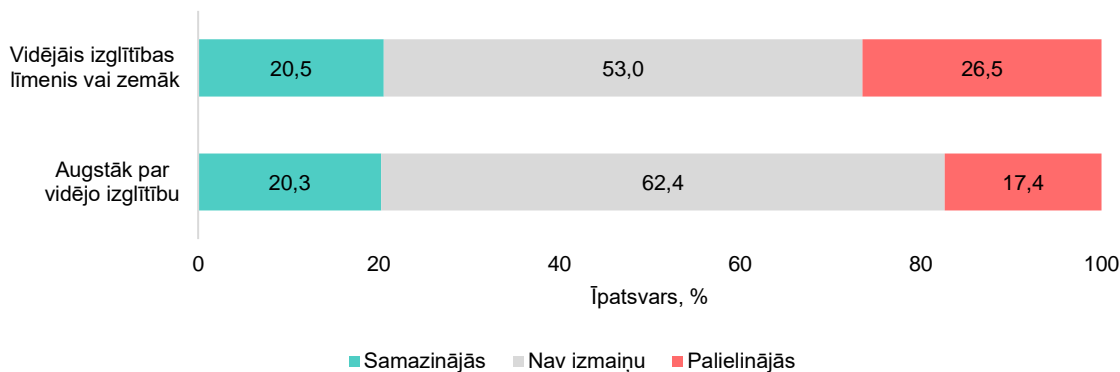
Alkohola lietošanas biežums Covid-19 pandēmijas laikā palielinājās 34,1% (n = 392) iedzīvotāju ar vidējo izglītības līmeni vai zemāk un 30,6% (n = 172) respondentu ar augstāko izglītības līmeni. Savukārt, gandrīz vienāda aptaujāto daļa ziņoja par alkohola lietošanas biežumu samazinājumu, teju 19,5% (n = 225) ar vidējo izglītības līmeni vai

zemāk un 18,9% (n = 106) ar augstāko izglītības līmeni. Alkohola lietošanas biežuma atšķirības izglītības grupās nav statistiski nozīmīgas (p = 0,245). **(Sk. 3.2.3.3. attēlu)**



3.2.3.3. attēls. Alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izglītības līmeni, %

Lielākais epizodiskās riskantas alkohola lietošanas (tiek definēts kā piecas alkohola devas un vairāk vienā iedzeršanās reizē jeb 60 gramu absolūtā alkohola) biežuma palielinājums Covid-19 pandēmijas laikā ir konstatēts respondentu vidū ar vidējo izglītības līmeni vai zemāk (26,5%, n = 300) nekā ar augstāko izglītību (17,4%, n = 96). Abās izglītības līmeņa grupās ir aptuveni vienāda cilvēku daļa, kuri ziņo par riskantas alkohola lietošanas samazinājumu jeb aptuveni ceturtdaļa (p<0,001). **(Sk. 3.2.3.4. attēlu)**



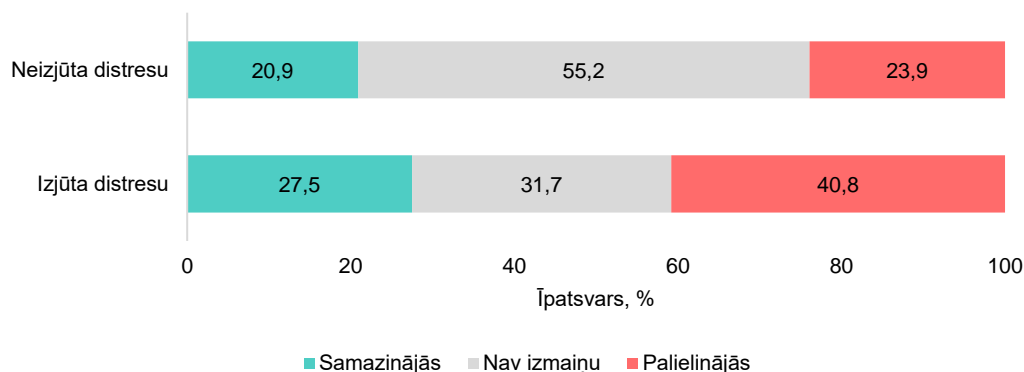
3.2.3.4. attēls. Epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izglītības līmeni, %

Analizējot alkohola lietošanas paradumu izmaiņas izglītības līmeņa grupās, tika konstatēts, ka respondentu grupā ar vidējo izglītības līmeni vai zemāk lielāka daļa ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu nekā respondentu grupā ar augstāko izglītības līmeni. It īpaši būtiskas atšķirības ir novērojamas epizodiskās riskantas alkohola lietošanas palielinājumā Covid-19 apstākļos. Tomēr par alkohola lietošanas samazinājumu abās izglītības grupās ziņo aptuveni vienāds aptaujāto īpatsvars.

3.2.4. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar izjusto distresu

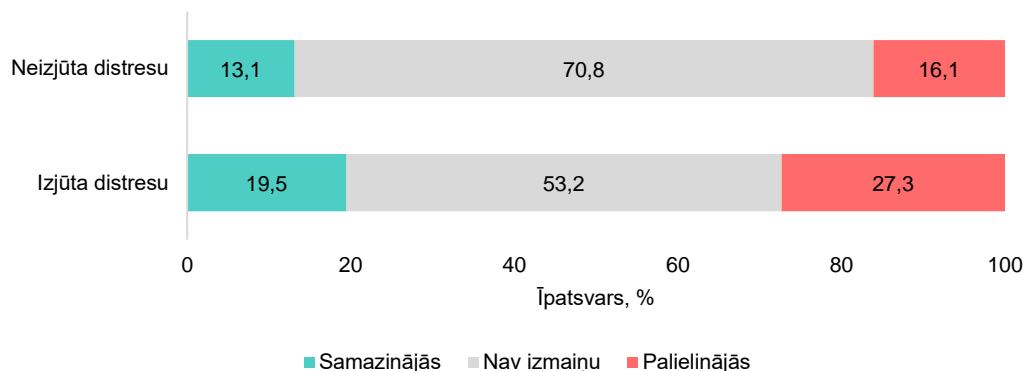
Pētījuma dalībniekiem tika jautāts, vai viņi izjutuši distresu pēdējo trīs mēnešu laikā saistībā ar Covid-19 ierobežojumiem. Lielāka respondentu daļa jeb 61,4% (n = 1197) atbildēja apstiprinoši.

Aptaujas dalībnieku vidū, kuri ziņoja ka ir izjutuši distresu, 40,8% (n = 429) ziņo par kopējo alkohola patēriņa palielinājumu Covid-19 pandēmijas laikā. Savukārt, iedzīvotāju vidū, kuri nav ziņojuši par distresu, gandrīz uz pusi mazāk ziņojuši par alkohola patēriņa palielinājumu (23,9%, n = 152). Respondentu vidū, kuri izjutuši distresu saistībā ar Covid-19 pandēmiju, arī ir lielāks to personu īpatsvars (27,5%, n = 289), kuru alkohola lietošanas patēriņš ir samazinājies salīdzinājumā ar tiem, kuri nav izjutuši distresu (20,9%, n = 133) (p<0,001). **(Sk. 3.2.4.1. attēlu)**



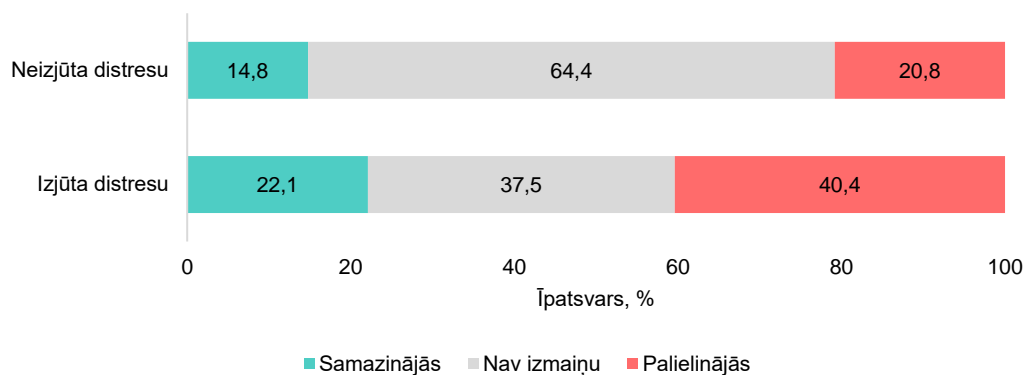
3.2.4.1. attēls. Kopējā alkohola patēriņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izjusto distresu, %

Par izdzertā alkohola daudzuma palielinājumu Covid-19 pandēmijas laikā ziņo biežāk respondenti, kuru izjutuši distresu šajā laikā (27,3%, n = 289) nekā tie, kuri nav izjutuši distresu (16,1%, n = 104). Tomēr, arī par alkohola daudzuma samazinājumu biežāk ziņo tie, kuri izjutuši distresu nekā tie, kuri to nav izjutusi – 19,5% (n = 206) un 13,1% (n = 85) attiecīgi (p<0,001). **(Sk. 3.2.4.2. attēlu)**



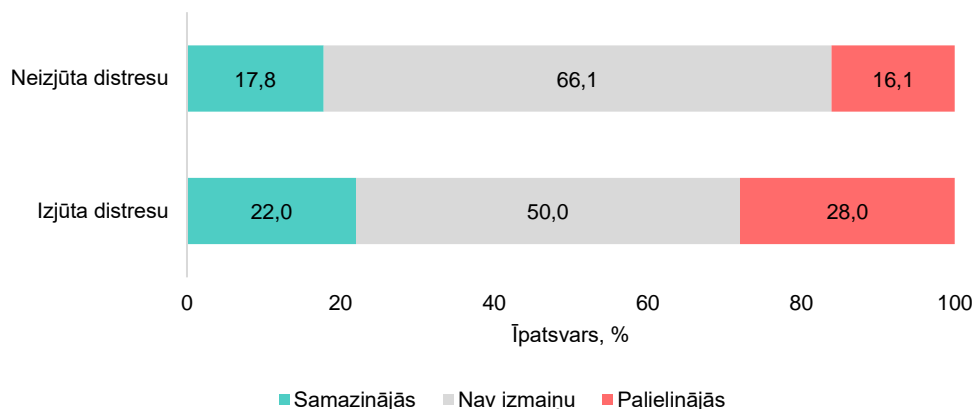
3.2.4.2. attēls. Izdzertā alkohola daudzuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izjusto distresu, %

Alkohola lietošanas biežums ievērojami palielinājās Covid-19 pandēmijas laikā iedzīvotāju vidū, kuri ziņo par izjusto distresu šajā periodā jeb par palielinājumu ziņo 40,4% (n = 429). Savukārt, par alkohola lietošanas biežuma palielinājumu respondentu vidū, kuri nav izjutuši distresu, ziņo uz pusi mazāk respondentu (20,8%, n = 135). Tomēr izjustais distress saistībā ar Covid-19 pandēmiju arī ietekmēja alkohola lietošanas samazinājumu daļai iedzīvotāju. Teju 22,1% (n = 235) respondentu, kuri izjutuši distresu, alkohola lietošanas biežums samazinājās, bet to cilvēku vidū, kuri nav izjutuši distresu, vien 14,8% (n = 96) ziņo par alkohola lietošanas biežuma samazinājumu ($p < 0,001$). **(Sk. 3.2.4.3. attēlu)**



3.2.4.3. attēls. Alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izjusto distresu, %

Lielākais epizodiskās riskantas alkohola lietošanas palielinājums un samazinājums Covid-19 pandēmijas laikā ir novērojams to pētījuma dalībnieku vidū, kuri izjutuši ar Covid-19 pandēmiju saistīto distresu. Teju, 28,0% (n = 294) respondentu palielinājās un 22,0% (n = 231) samazinājās epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežums. Tomēr, to aptaujāto vidū, kuri nav izjutuši distresu, riskantas alkohola lietošanas biežuma izmaiņas nav tik izteiktas. Teju, 16,1% (n = 102) ziņo par epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma palielinājumu un 17,8% (n = 113) ziņo par samazinājumu ($p < 0,001$). **(Sk. 3.2.4.4. attēlu)**



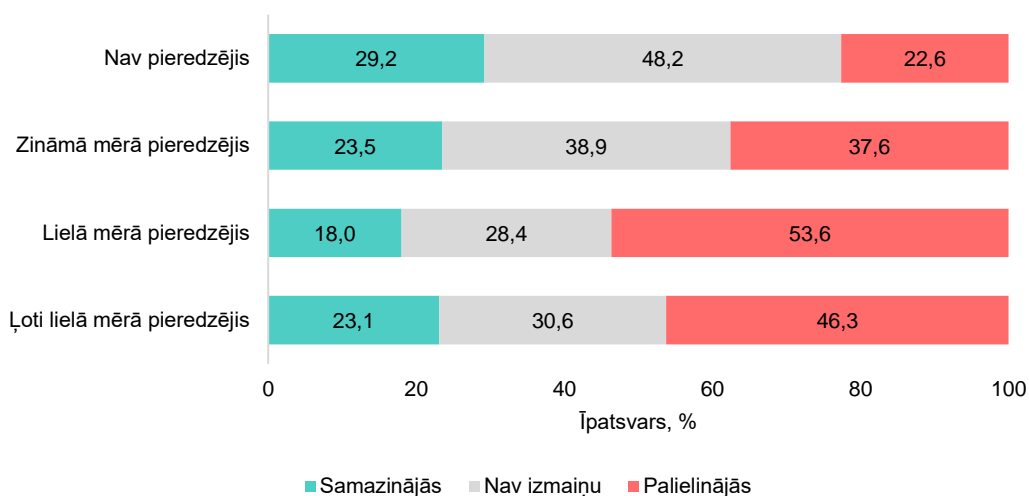
3.2.4.4. attēls. Epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar izjusto distresu, %

Kopumā ir novērojams, ka distress saistībā ar Covid-19 lielākā mērā negatīvi ietekmē alkohola lietošanas paradumus, alkohola patēriņu palielinot. Tomēr distress arī ietekmēja lielāko alkohola patēriņa samazinājumu noteiktās iedzīvotāju grupās salīdzinājumā ar tiem, kuri šādu distressu nav izjutuši.

3.2.5. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar piedzīvotām negatīvām finansiālām un nodarbinātības sekām

Pētījuma dalībniekiem tik jautāts, vai viņi piedzīvojuši negatīvas finansiālās vai nodarbinātības sekas pēdējo trīs mēnešu laikā Covid-19 pandēmijas dēļ. 44,6% (n = 863) respondentu atbildēja, ka nav piedzīvojuši šādas negatīvas sekas. Trešdaļa aptaujāto jeb 30,6% (n = 591) zināmā mērā piedzīvojuši šādas problēmas, 15,1% (n = 292) to piedzīvojuši lielā mērā un 9,7% (n = 187) – ļoti lielā mērā.

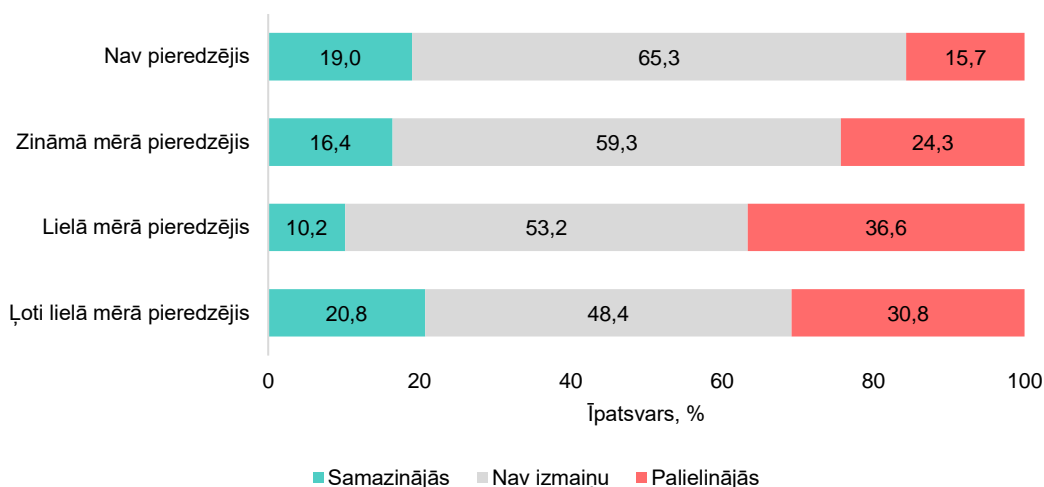
Vislielākais kopējā alkohola patēriņa palielinājums Covid-19 pandēmijas laikā ir konstatēts to aptaujāto vidū, kuri lielā mērā piedzīvoja finansiālās problēmas (53,6%, n = 140) un ļoti lielā mērā (46,3%, n = 74). Savukārt, to aptaujāto vidū, kuri nav sastapušies ar finansiālām problēmām, ir konstatēts vislielākais alkohola patēriņa samazinājuma īpatsvars jeb 29,2% (n = 213) ($p < 0,001$). (Sk. 3.2.5.1. attēlu)



3.2.5.1. attēls. Kopējā alkohola patēriņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar piedzīvotām negatīvām finansiālām un nodarbinātības sekām, %

Alkohola lietošanas daudzums visvairāk palielinājās iedzīvotāju grupās, kuri piedzīvojuši negatīvās finansiālās sekas Covid-19 pandēmijas dēļ pēdējo trīs mēnešu laikā. Teju 36,6% (n = 97) lielā mērā pieredzējušo šādas problēmas, 30,6% (n = 49) ļoti lielā mērā pieredzējušo un 24,3% (n = 127) zināmā mērā pieredzējušo palielinājās izdzertā alkohola daudzums Covid-19 pandēmijas laikā.

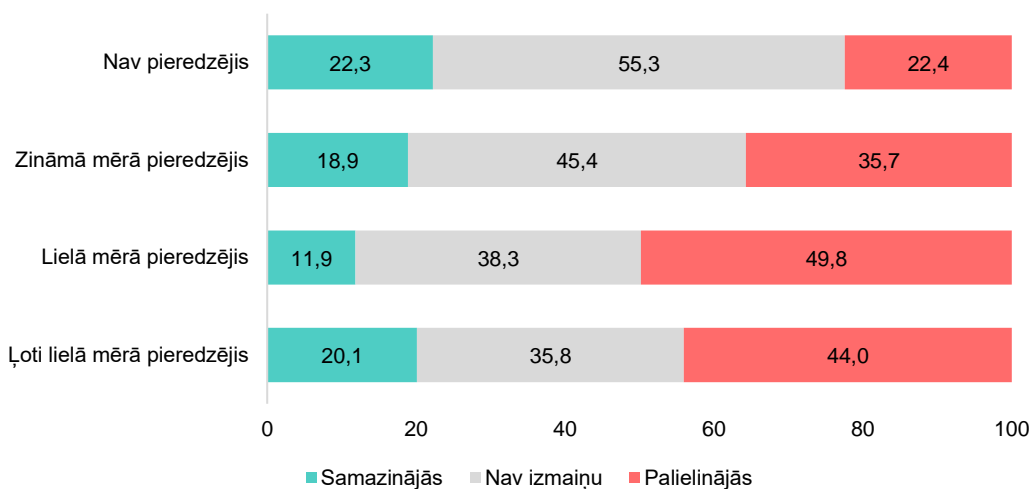
Vislielākais alkohola lietošanas daudzuma samazinājums ir novērojams grupās, kuri ļoti lielā mērā ir pieredzējuši finansiālās grūtības Covid-19 pandēmijas dēļ (20,8%, n = 33) un nav pieredzējuši šādas problēmas vispār (19,0%, n = 141) ($p < 0,001$). (Sk. 3.2.5.2. attēlu)



3.2.5.2. attēls. Izdzertā alkohola daudzuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar piedzīvotām negatīvām finansiālām un nodarbinātības sekām, %

Līdzīgi augstāk aprakstītiem rezultātiem visvairāk alkohola lietošanas biežums palielinājās respondentu vidū, kuri lielā mērā (49,8%, n= 130) vai ļoti lielā mērā (44,0%, n = 70) pieredzējuši finansiālās problēmas Covid-19 pandēmijas dēļ pēdējo trīs mēnešu laikā. Divas reizes retāk par alkohola lietošanas biežuma palielinājumu ziņo tie, kuri nav piedzīvojuši šādas finansiālās problēmas (22,4%, n = 168).

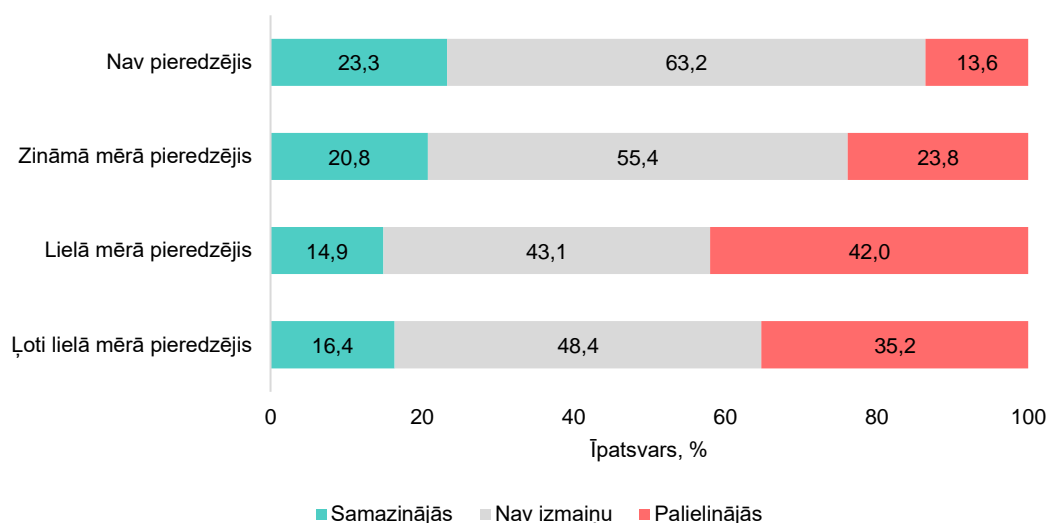
Līdzīgi iepriekš iegūtiem rezultātiem, lielākais alkohola lietošanas biežuma samazinājums ir konstatēts grupās, kuri nav pieredzējuši finansiālās grūtības (22,3%, n = 167) vai pieredzējuši to ļoti lielā mērā (20,1%, n = 32) ($p < 0,001$). (Sk. 3.2.5.3 attēlu)



3.2.5.3. attēls. Alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar piedzīvotām negatīvām finansiālām un nodarbinātības sekām, %

Lielākais epizodiskās riskantas alkohola lietošanas (tiek definēts kā piecas alkohola devas un vairāk vienā iedzeršanās reizē jeb 60 grami absolūtā alkohola) biežuma palielinājums ir novērojams to iedzīvotāju vidū, kuri pieredzējuši finansiālās problēmas lielā mērā (42,0%, n = 110) un ļoti lielā mērā (35,2%, n = 56) pēdējo trīs mēnešu laikā Covid-19 pandēmijas dēļ. Līdzīgi citiem alkohola lietošanas indikatoriem, viszemākais epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma palielinājums ir konstatēts tiem, kuri nav ziņojuši par finansiālām grūtībām jeb 13,6% (n = 99).

Savukārt, vislielākais riskantas alkohola lietošanas samazinājums ir respondentu vidū, kuri nav ziņojuši par finansiālām problēmām Covid-19 dēļ (23,3%, n = 170) vai piedzīvojuši to tikai zināmā mērā (20,8%, n = 108) ($p < 0,001$). **(Sk. 3.2.5.4. attēlu)**



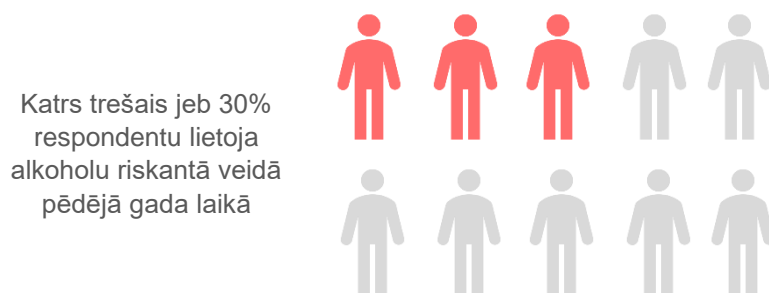
3.2.5.4. attēls. Epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar piedzīvotām negatīvām finansiālām un nodarbinātības sekām, %

Kopumā, pētījuma dalībnieki, kuri pieredzējuši kādas finansiālās grūtības pēdējo trīs mēnešu laikā Covid-19 pandēmijas dēļ, biežāk ziņoja par alkohola lietošanas palielinājumu. Savukārt, vislielākais alkohola lietošanas samazinājums ir novērojams tiem, kuri nav ziņojuši par šāda veida finansiālām problēmām.

3.2.6. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas laikā saistībā ar riskantas alkohola lietošanas paradumiem

Pētījuma dalībniekiem tika piedāvāts aizpildīt Alkohola lietošanas traucējumu identifikācijas testu (angl. - *Alcohol Use Disorders Identification Test, AUDIT-C*). Atbilstoši testa atbilžu skaitīšanas procedūrai, ja tika saņemti 8 punkti vai vairāk, tiek uzskatīts, ka persona pēdējā gada laikā lietoja alkoholu riskantā veidā.

Aptuveni katrs trešais respondents jeb 30,0% (n = 529) ziņo, ka lietoja alkoholu riskantā veidā pēdējā gada laikā. Vīriešu vidū 47,3% (n = 384) lietoja alkoholu riskantā veidā pēdējā gada laikā un sieviešu vidū šādu uzvedību norāda vien 15,2% (n = 145) (p<0,001). **(Sk. 3.2.6.1. attēlu)**



3.2.6.1. attēls. Riskantas alkohola lietošanas izplatība pēdējā gada laikā Latvijā, % (AUDIT-C testa rezultāti)

Respondentu vidū, kuri tiek klasificēti kā riskanti alkohola lietotāji (≥ 8 punkti) kopējais alkohola patēriņš Covid-19 pandēmijas laikā palielinājās vairāk kā divas reizes jeb 56,1% (n = 284) ziņo par patēriņa palielinājumu. Salīdzinājumam, to aptaujāto vidū, kuriem netika identificēta riskanta alkohola lietošana (< 8 punkti), kopējā patēriņa palielinājums ir novērojams 25,2% (n = 298) gadījumos (p<0,001). **(Sk. 3.2.6.2. un 3.2.6.3. attēlu)**

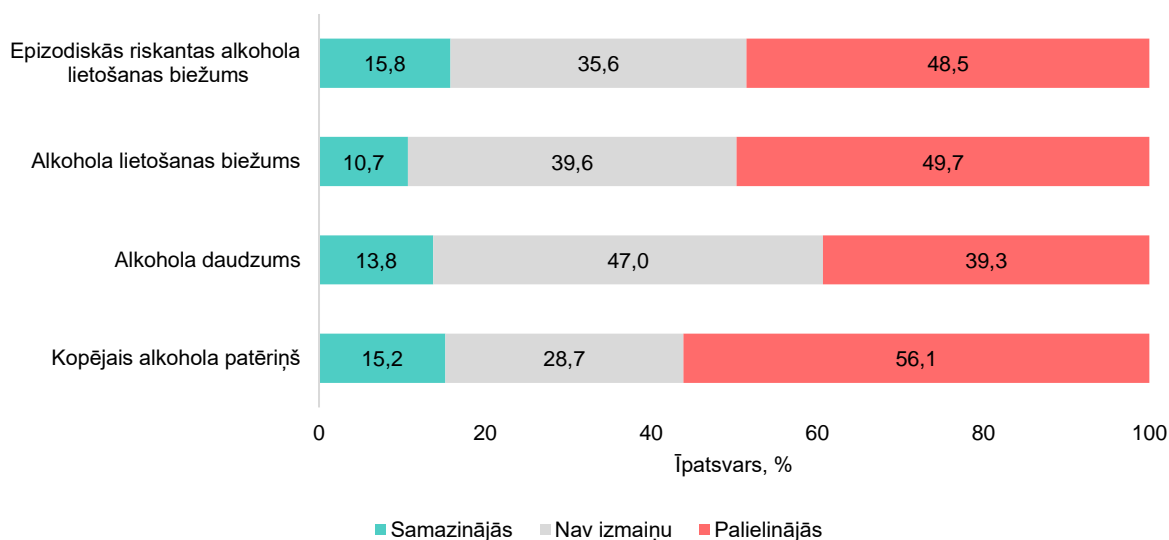
Aptaujāto vidū, kuriem tika novērota riskanta alkohola lietošana pēdējā gada laikā, 39,3% (n = 200) palielinājās alkohola lietošanas daudzums Covid-19 pandēmijas laikā, bet to respondentu vidū, kuri parasti nelieto alkoholu riskantā veidā, izdzertā alkohola daudzums palielinājās tikai 16,1% (n = 193) personām (p<0,001). **(Sk. 3.2.6.2. un 3.2.6.3. attēlu)**

Gandrīz puse jeb 49,7% (n = 255) riskantu alkohola lietotāju ziņo par alkohola lietošanas biežuma pieaugumu Covid-19 pandēmijas laikā. Savukārt ceturtdaļa respondentu jeb 25,8% (n = 309), kuri parasti nelieto alkoholu riskantā veidā, arī ziņo, ka lieto alkoholu biežāk pandēmijas apstākļos (p<0,001). **(Sk. 3.2.6.2. un 3.2.6.3. attēlu)**

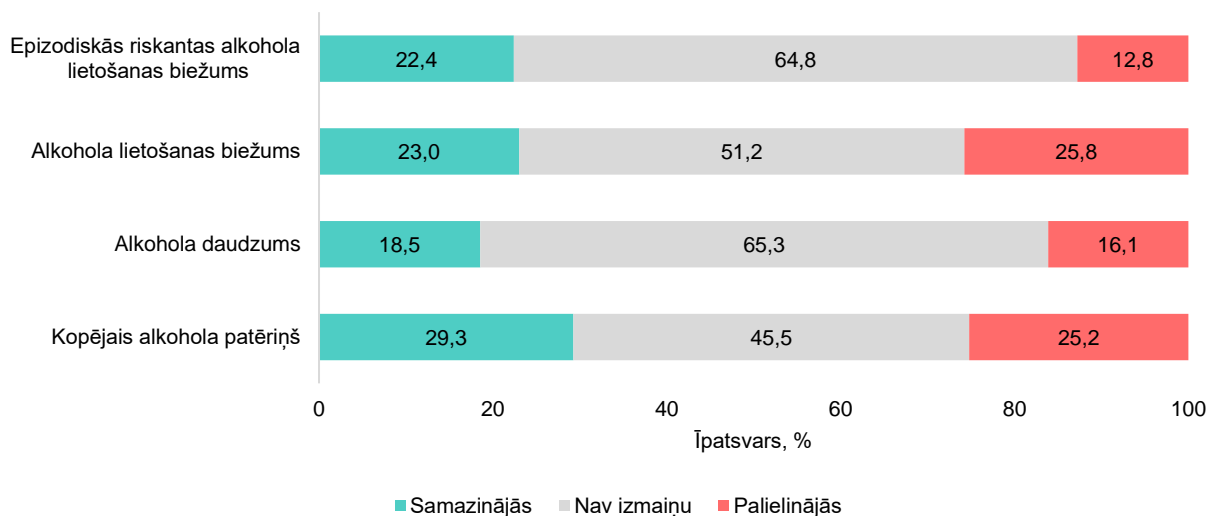
Aptuveni puse jeb 48,5% (n = 245) aptaujāto riskantu alkohola lietotāju norāda, ka epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežums (piecas vai vairāk alkohola devas vienā iedzeršanas reizē) vēl vairāk palielinājās Covid-19 pandēmijas laikā. Savukārt, no tiem, kuri parasti nelietoja alkoholu riskantā veidā, vien 12,8% (n = 151) atbildēja, ka epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežums palielinājās Covid-19 pandēmijas laikā (p<0,001). **(Sk. 3.2.6.2. un 3.2.6.3. attēlu)**

Analizējot alkohola lietošanas indikatoru samazinājumu tika konstatēts, ka respondentu vidū, kuri nav riskanti alkohola lietotāji, ir novērojams aptuveni divas reizes lielāks alkohola

lietošanas samazinājums nekā riskantiem alkohola lietotājiem. Piemērām, par kopējā alkohola patēriņa samazinājumu ziņo 29,3% (n = 346) neriskantu alkohola lietotāju un vien 15,2% (n = 77) riskantu alkohola lietotāju (p<0,001). (Sk. 3.2.6.2. un 3.2.6.3. attēlu)



3.2.6.2. attēls. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā respondentu vidū, kuri lietoja alkoholu riskanta veidā pēdējā gada laikā, %



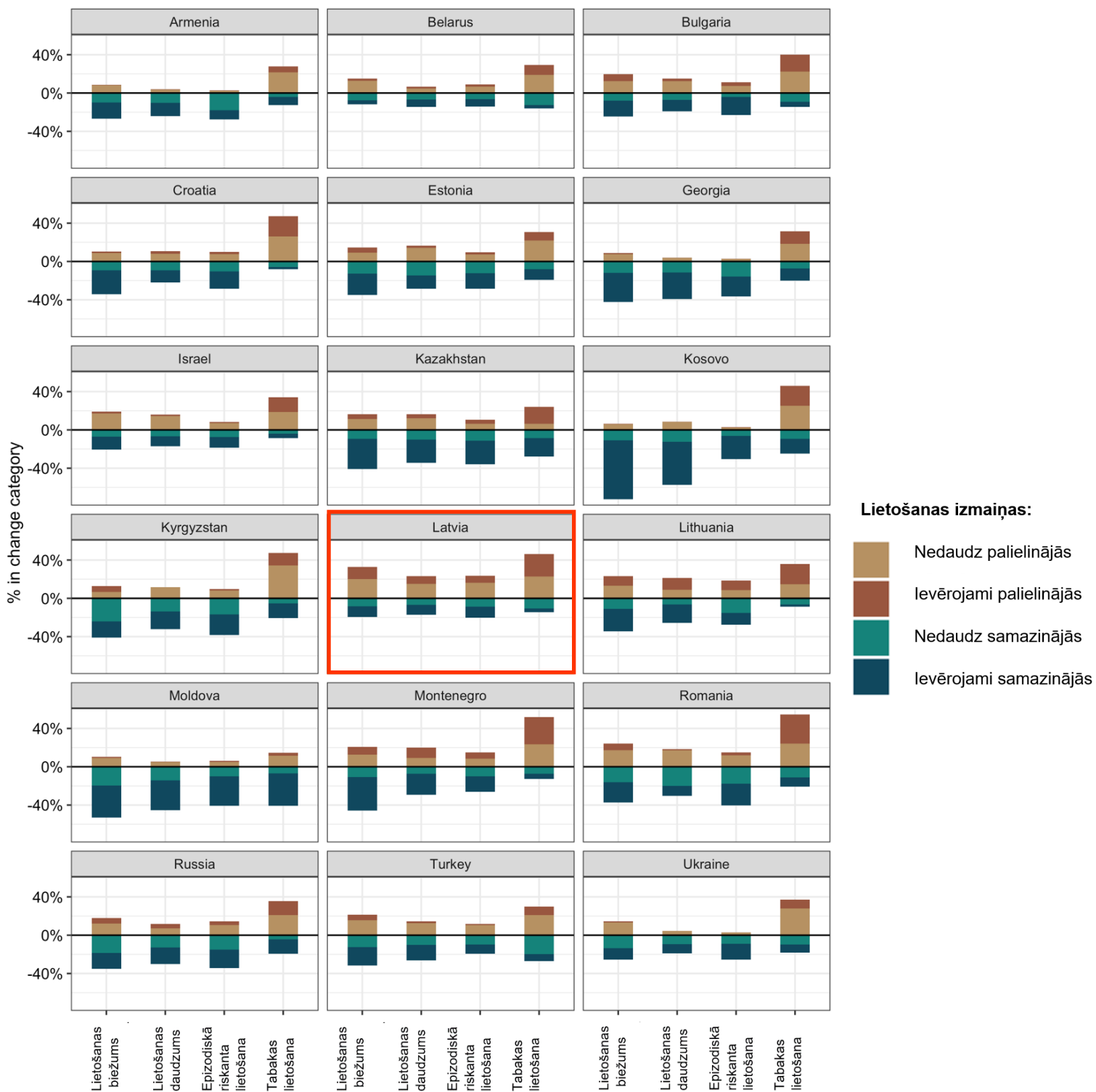
3.2.6.2. attēls. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā respondentu vidū, kuri nav lietojuši alkoholu riskanta veidā pēdējā gada laikā, %

Kopumā var secināt, ka Covid-19 pandēmijas apstākļos riskanto alkohola lietotāju vidū alkohola lietošanas paradumi pasliktinājās lielākā mērā nekā tiem, kuri netiek klasificēti kā riskantie alkohola lietotāji. Riskanto alkohola lietotāju grupā nozīmīgi palielinājās visi alkohola lietošanas indikatori salīdzinājumā ar tiem, kuri nav riskantie alkohola lietotāji. Alkohola lietošana samazinājums ir izteiktāks neriskanto alkohola lietotāju grupā.

3.2.7. Eiropas pētījuma rezultāti par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu Eiropas reģiona un Centrālās Āzijas valstīs

Latvija piedalījās otrajā Eiropas aptaujā par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu 2020. gada otrajā pusē kopā ar tādām valstīm kā Armēnija, Baltkrievija, Bulgārija, Horvātija, Igaunija, Gruzija, Izraēla, Kazahstāna, Kosova, Kirgizstāna, Lietuva, Moldova, Melnkalne, Rumānija, Krievija, Turcija un Ukraina.

Latvijā, līdzīgi kā citās pētītajās valstīs, aptuveni puse no tiem, kuri ziņoja par alkohola lietošanu, nemainīja savu patēriņu. **Tomēr starp 18 pētītajām valstīm Latvija bija vienīgā valsts, kur alkohola lietošanas biežums pētījuma periodā vidēji ievērojami pieauga.** Pārējās pētītajās valstīs alkohola patēriņš vai nu samazinājās, vai arī vidēji nemainījās (t.i., pieaugums un samazinājums līdzsvaroja viens otru). **Vidēji vienā reizē patērētā alkohola daudzums, kā arī epizodiskās riskantās alkohola biežums Latvijā nemainījās.** Latvijā tabakas lietošana vidēji pieauga līdzīgi rezultāti ir novēroti arī citās valstīs. (Sk. 3.2.7.1. attēlu)

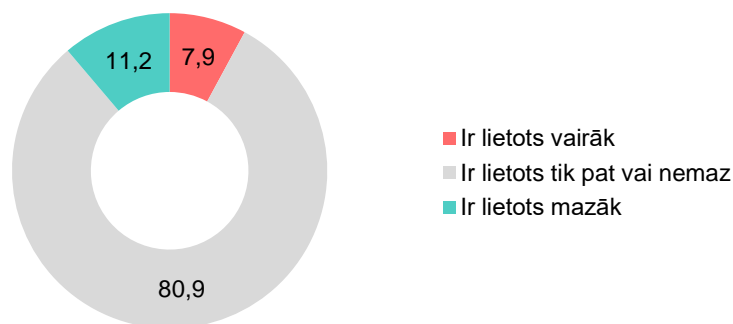


3.2.7.1. attēls. Izmaiņas alkohola un tabakas lietošanas paradumos Covid-19 pandēmijas apstākļos Eiropas reģiona valstīs, %

3.3. Valsts pētījumu programmas ietvaros veikto pētījumu rezultāti par alkohola lietošanas paradumu izmaiņām Covid-19 pandēmijas laikā

Valsts pētījumu programmas ietvaros tika veiktas pētījumu sērijas par COVID-19 epidēmijas ietekmi uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā (VPP-COVID-2020/1-0011). Projekta mērķis ir izvērtēt COVID-19 epidēmijas ietekmi uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā.¹⁰

Viens no projekta ietvaros veiktiem pētījumiem ir “Psihiskā veselība un psiholoģiskā noturība un ar to saistītie faktori Latvijas populācijā Covid-19 pandēmijas laikā, turpmākās vadības virzieni”, kurā tika aptaujāti 2608 respondenti. Pētījuma rezultāti liecina, ka 7,9% (n = 206) atzīst, ka ārkārtēja stāvokļa laikā Covid-19 pandēmijas dēļ ir lietojuši alkoholu vairāk. Vairāk kā desmitā daļa aptaujāto ziņo, ka šajā laikā lietojuši alkoholu mazāk (11,2%, n = 293). Absolūtais vairākums respondentu jeb 80,9% (n = 2109) atbildēja, ka viņu alkohola lietošanas paradumi Covid-19 pandēmijas laikā nav mainījušies. **(Sk. 3.3.1. attēlu)**

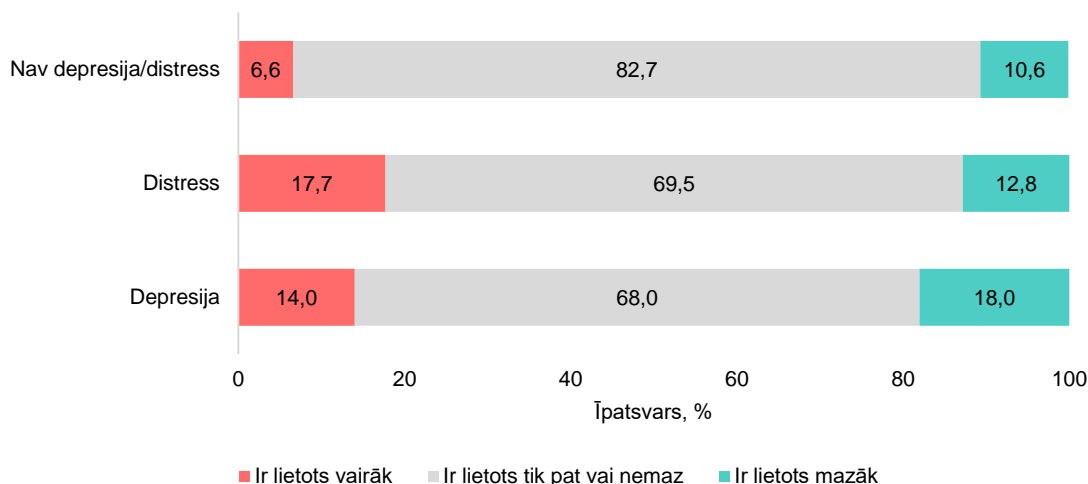


3.3.1. attēls. Alkohola patēriņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā, %

Ārkārtējā stāvokļa laikā respondenti ar depresiju (14%; n=21) un distresu (17,7%; n=36) nozīmīgi biežāk lietoja vairāk alkohola nekā respondenti bez depresijas un distresa (6,6%; n=149). **(Sk. 3.3.2. attēlu)**¹¹

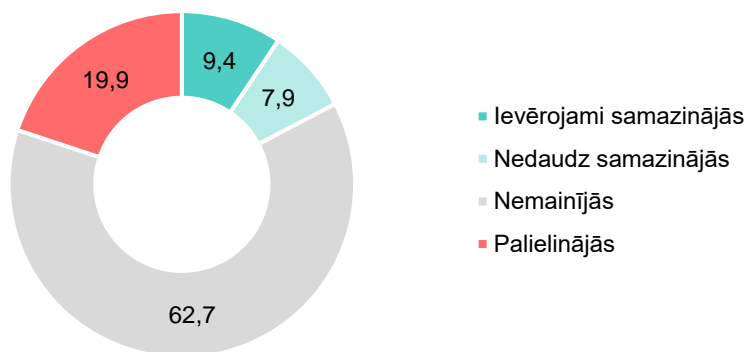
¹⁰ [RSU. 2021. COVID-19 epidēmijas ietekme uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā; veselības nozares gatavības nākotnes epidēmijām stiprināšana.](#)

¹¹ [Rancāns, E. un Mārtinsone, K. 2021. Psihiskā veselība un psiholoģiskā noturība, un ar to saistītie faktori Latvijas iedzīvotāju vispārējā populācijā COVID-19 pandēmijas laikā un pēc tās, virzieni situācijas menedžmentam nākotnē.](#)



3.3.2. attēls. Alkohola lietošanas paradumu izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā saistībā ar depresiju un distressu, %

Valsts pētījuma programmas ietvaros veiktā pētījuma “Seksuālās un reproduktīvās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība un iedzīvotāju riska uzvedība COVID-19 laikā” rezultāti liecina, ka lielāka daļa respondentu alkohola patēriņš Covid-19 pandēmijas laikā nav mainījies (62,7%). Aptuveni piektdaļa aptaujāto jeb 19,9% ziņo, ka lietojuši alkoholu Covid-19 apstākļos vairāk nekā pirms tam. Gandrīz tik pat lielai daļai respondentu alkohola patēriņš samazinājās – 9,4% ievērojami samazinājās, 7,9% nedaudz samazinājās. (Sk. 3.3.3. attēlu) ¹²



3.3.3. attēls. Alkohola patēriņa izmaiņas Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijā, %

¹² [Lazdāne, G., Rezeberga, D., Briedīte, I., Olsena, S., Pumpure, E., Kantāne, I., Pitkēviča, I., Gravina, M. L., Mihailova, D. 2021. Seksuālās un reproduktīvās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība un iedzīvotāju riska uzvedība COVID-19 laikā.](#)

4. Rezultātu analīze

Balstoties uz datu analīzes rezultātiem, kopumā alkoholisko dzērienu apjoms, kas tika nodots patēriņam 2020. gadā ir samazinājies par 7,2% salīdzinājumā ar 2019. gada datiem. Šādas izmaiņas var skaidrot ne tikai ar tiešo patēriņa samazinājumu Latvijas iedzīvotāju vidū, bet arī ar ierobežojumiem saistībā ar valstī izsludināto ārkārtējo situāciju. Tika ieviesti starptautisko pārvadājumu un starpvalstu ceļojumu ierobežojumi, kas varēja negatīvi ietekmēt alkohola tirdzniecību Latvijas – Igaunijas pierobežā, kā arī alkohola eksportu. Tika slēgtas izklaides vietas un tika ierobežoti bāru, restorānu, kultūras pasākumu un veikalu darba laiki un cilvēku plūsma. Pasākumi, kas tika vērsti uz Covid-19 izplatības mazināšanu vienlaicīgi veicinājuši alkohola pieejamības samazināšanos un socializācijas iespēju trūkumu. Papildus, jau noteiktiem epidemioloģiskiem ierobežojumiem, tika ieviesta “Ziemassvētku brīvdienu mājsēde” un tirdzniecības ierobežojumi, kas ierobežoja iedzīvotāju pārvietošanos un iespējas iegādāties noteiktās preču grupas, tajā skaitā alkoholu. Tomēr, analizējot alkoholisko dzērienu apjoma izmaiņas alkoholisko dzērienu grupās, tika konstatēts, ka alkoholisko kokteiļu aprīte 2020. gadā palalinājās par vairāk kā uz pusi. Ir novērojams palielinājums arī tādu dzērienu aprītē kā degvīns, konjaks/brendijs, viskijs un citi alkoholiskie dzērieni. Pagaidām trūkst zinātniski pamatotu datu, lai skaidrotu šādas izmaiņas tieši saistībā ar Covid-19 pandēmiju. Viens no faktoriem, kas varēja ietekmēt izmaiņas šo alkoholisko dzērienu aprītē, varētu būt akcīzes nodokļa fluktuācijas pēdējo gadu laikā.^{13 14} Nav izslēgts, ka šādas izmaiņas var būt saistītas arī ar citu faktoru ietekmi, bet trūkst pierādījumu, lai varētu interpretēt šos datus citā griezumā.

Analizējot ar alkohola lietošanu saistītu seku izmaiņas, 2020. gadā ir konstatēts, ka CSNg skaits, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā ir palielinājies par 10,3%. Lielākais CSNg skaita palielinājums ir novērojams pirmajā Covid-19 viļņa laikā, tomēr arī otrajā pusgadā CSNg skaits bija lielāks par 2019. gada attiecīgā perioda reģistrēto gadījumu skaitu. Savukārt, CSNg skaits ar cietušajiem 2020. gadā bija zemākais pēdējo astoņu gadu laikā, proti pirmajā pusgadā (janvāris – maijs) tas bija lielāks nekā otrajā pusgadā (jūnijs – decembris). Nav izslēgts, ka CSNg skaita palielinājums, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā, daļēji var būt saistīts ar alkohola lietošanas paradumu izmaiņām Covid-19 pandēmijas laikā. Tomēr, ir jāņem vērā arī citu faktoru ietekmi, piemēram ceļu satiksmes policijas uzraudzības pastiprinājums saistībā ar Covid-19 ierobežojumiem, biežākas pārbaudes, kā arī izmaiņas Administratīvās atbildības likumā un Ceļu satiksmes likumā, pastiprinot vai mainot atbildības pakāpi par ceļu satiksmes pārkāpumiem.^{15 16}

Analizējot ārstniecības datus ir konstatēts, ka 2020. gadā NMP izsaukumu skaits pie pacientiem ar alkohola apreibumu vai alkohola toksisko darbību ir ievērojami samazinājies. Samazinājums bija novērojams, gan pirmajā, gan otrajā Covid-19 viļņa laikā. Viens no potenciāliem skaidrojumiem ir NMPD resursu noslogojums un to

¹³ [Valsts ieņēmumu dienests. 2018. Statistika: Alkoholisko dzērienu aprīte 2018. gada 12 mēnešos.](#)

¹⁴ [Valsts ieņēmumu dienests. 2020. Statistika: Alkoholisko dzērienu aprīte 2020. gada 12 mēnešos.](#)

¹⁵ [LR Administratīvās atbildības likums. *Latvijas Vēstnesis*, 225, 14.11.2018.](#)

¹⁶ [LR Grozījumi Ceļu satiksmes likumā. *Latvijas Vēstnesis*, 65A, 06.04.2021.](#)

pārvirzīšana uz palīdzības sniegšanu Covid-19 pacientiem un iedzīvotāju testēšanu, kas varēja veicināt izsaukumu padziļināto izvērtējumu par palīdzības sniegšanas nepieciešamību. Kā arī ievērojama daļa medicīnas darbinieku bija noslogoti Covid-19 pacientu aprūpē stacionāros, kas ir saistīts ar stacionēto pacientu skaita palielinājumu it īpaši otrajā Covid-19 viļņa laikā. Vienlaikus, NVD dati liecina, ka kopumā 2020. gadā pacientu skaits ar alkohola lietošanas saistītām diagnozēm ir nedaudz palielinājies. Interesanti, ka, salīdzinot šos datus mēnešu griezumā, ir novērojami pretēji rezultāti. Piemēram, pacientu skaits ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) būtiski samazinājies pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgo periodu, bet otrajā Covid-19 viļņa laikā (jūnijs – decembris) tas ievērojami palielinājies salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgo periodu. Viens no būtiskiem faktoriem, kas varēja ietekmēt tādas izmaiņas ir ierobežojumi ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas kārtībā. It īpaši pirmās ārkārtējās situācijas laikā bija ierobežota vairāku ambulatoro pakalpojumu saņemšana vairākās veselības aprūpes jomā. Savukārt, otrās ārkārtējās situācijas laikā bija atļauti vairāki ambulatori pakalpojumi, ievērojot epidemioloģiskās prasības, kā arī līdz otrajam Covid-19 vilnim bija iespēja attīstīt un pielāgot vairāku ambulatoro pakalpojumu nodrošināšanu attālināti. Iespējams, ka otrajā Covid-19 ārkārtējās situācijas laikā, iedzīvotājiem bija vairāk pieejami narkologa ambulatori pakalpojumi, tāpēc tie kuri nav tikuši pie šādiem pakalpojumiem pirmajā pusgadā, varēja tos saņemt otrajā pusgadā. Vēl viens potenciālais faktors, kas varēja ietekmēt pacientu skaita palielinājumu ar alkohola lietošanas saistītām diagnozēm tieši otrajā Covid-19 viļņa laikā ir spriedzes un stresa palielinājums ilgstošu ierobežojumu dēļ, kas varēja rezultēties ar pārmērīgas alkohola lietošanas biežuma pieaugumu.

Balstoties uz reģistrēto pārkāpumu un konfliktu statistisko datu analīzi, kas saistīti ar pārmērīgu alkohola lietošanu, ir novērojams, ka 2020. gadā Rīgas pašvaldībā palielinājās administratīvo pārkāpumu skaits, kas izdarīti alkohola reibumā. Bija ievesti vairāki ierobežojumi, lai samazinātu cilvēku skaitu un plūsmu publiskajās vietās, kas rezultējas ar to, ka vairāk cilvēku ilgstoši koncentrējas savās dzīvesvietās, radot spriedzi un paaugstināta stresa līmeni ģimenēs. Rīgas pašvaldības dati liecina, ka kopumā 2020. gadā izsaukumu skaits pie ģimenes konfliktiem palielinājies salīdzinājumā ar 2019. gada datiem, kā arī palielinājies izsaukumu skaits, ka varmācīgā vai cietusī persona bija acīmredzama reibumā. Šādu rutīnas statistikas datus ir jāvērtē piesardzīgi, jo fakts par personu reibuma stāvokli var būt subjektīvs, aizpildot Vardarbīgās apdraudējuma izvērtējuma veidlapu, to vērtē Rīgas pašvaldības policijas darbinieki balstoties uz cilvēka uzvedību un citiem subjektīviem faktoriem. Kā arī nav precizēts, vai tas bija alkohola vai citu psihoaktīvo vielu apreibums. Interesants ir fakts, ka gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad tika aizpildīta Vardarbīgā apdraudējuma izvērtējuma veidlapa pirmajā Covid-19 viļņa laikā (janvāris – maijs) bija ievērojami lielāks nekā 2019. gadā attiecīgajā periodā. Savukārt, otrajā Covid-19 viļņa laikā (jūnijs – decembris) šādu gadījumu skaits bija zemāks par 2019. gada reģistrētu skaitu attiecīgajā laika periodā.

Starptautiskās interneta aptaujas rezultāti sniedz priekšstatu par alkohola lietošanas paradumu izmaiņām Latvijas iedzīvotāju vidū Covid-19 pandēmijas laikā. Rezultāti atspoguļo, ka starp 18 pētītajām valstīm **Latvija bija vienīgā valsts, kur alkohola**

lietošanas biežums pētījuma periodā vidēji ievērojami pieauga. Pārējās pētījumā piedalījušās valstīs alkohola patēriņš vai nu samazinājās, vai arī vidēji nemainījās (t.i., pieaugums un samazinājums līdzsvaroja viens otru). Neņemot vērā alkohola patēriņa palielinājuma un samazinājuma līdzsvaru, ir konstatēts, ka Latvijā vairāk kā trešdaļa aptaujāto ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu Covid-19 apstākļos un ceturtdaļa ziņo par alkohola patēriņa samazinājumu. Šādus rezultātus apstiprina arī citu Latvijā veikto pētījumu rezultāti, ka ir noteiktā iedzīvotāju daļa, kurai alkohola patēriņš palielinājās, bet arī ir iedzīvotāju daļa, kurai alkohola patēriņš samazinājās. Par kopējā alkohola patēriņa palielinājumu biežāk ziņo vīrieši, gados jaunāki respondenti un aptaujātie bez augstākās izglītības. Gan negatīvas, gan pozitīvas alkohola patēriņa izmaiņas ir konstatētas tiem cilvēkiem, kuri izjutuši ar Covid-19 pandēmiju saistīto distresu. Gandrīz divas reizes vairāk respondentu, kuri saskarūšies ar finansiālām grūtībām Covid-19 pandēmijas laikā, ziņo par kopējā alkohola patēriņa palielinājumu nekā tie, kuriem nebija finansiālo problēmu. Protams, Covid-19 pandēmija ir būtisks faktors, kas varēja ietekmēt alkohola patēriņa paradumu izmaiņas, tomēr ir novērojams, **ka alkohola patēriņš palielinājās tieši to cilvēku vidū, kuriem jau pirms pandēmijas bija ar alkoholu lietošanu saistītās problēmas.** Tādējādi, Covid-19 pandēmija varēja kalpot par alkohola lietošanas palielinājuma papildus veicinošo faktoru. Rezultāti atspoguļo, ka aptaujāto vidū, kuri jau pirms Covid-19 pandēmijas tika klasificēti kā riskanti alkohola lietotāji, ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu divas reizes biežāk nekā tie, kuri nav lietojuši alkoholu riskanta veidā pēdējā gada laikā. Šī pētījuma rezultāti ir vērtīgi, lai apzinātos kāds ir to iedzīvotāju raksturojums, kuru alkohola patēriņš palielinājās Covid-19 apstākļos. Savlaicīgi apzinoties šos faktorus, var plānot uz šīm konkrētām iedzīvotāju grupām vēršus profilakses un ārstniecības pakalpojumus. Tomēr šīs aptaujas rezultātus ir jāvērtē piesardzīgi, ņemot vērā pētījuma ierobežojumus. Pirmkārt, aptaujāti tika atlasīti pēc izdevīguma principa, kas nav reprezentatīvs un nav attiecināms uz visiem Latvijas iedzīvotājiem. Lai gan, aicinājums iesaistīties aptaujā tika izplatīts vairākos mediju portālos, raidījumos, sociālajos tīklos un citos informācijas avotos, pastāv iespēja, ka šī informācija nav sasniegusi visus Latvijas iedzīvotājus un kādām iedzīvotāju grupām šī informācija pilnībā nebija pieejama. Jāņem vērā, ka tā bija interneta aptauja, kurā varēja piedalīties tikai tie iedzīvotāji, kuriem ir pieeja interneta resursiem. Iespējams, ka tieši augsta riska auditorija, kuriem ir zemāks sociālekonomiskais statuss, nav piedalījušies aptaujā. Tādējādi, visaugstākās riska grupas, iespējams, nebija sasniegtas ar šo aptauju, kas būtiski varēja ietekmēt pētījuma rezultātus. Vēl viens pētījuma ierobežojums, kas jāņem vērā interpretējot datus, ir aptaujas laika periods un jautājumu references laiks. Latvijā aptauja norisinājās no 2020.gada 24. augusta līdz 31.decembrim, bet jautājumi par alkohola patēriņa izmaiņām bija par pēdējiem trīs mēnešiem. Rezultāti neatspoguļo kuru trīs mēnešu laikā ir notikušas šīs izmaiņas, jo tas ir atkarīgs no datuma, kad persona veica aptaujas aizpildi.

Kopumā, ņemot vērā, gan rutīnas statistikas datu analīzi, gan pētījumu rezultātus, nevar viennozīmīgi secināt par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanas paradumu izmaiņām Latvijas iedzīvotāju vidū. Tomēr šīs analīzes rezultāti palīdzēja identificēt problemātiskas jomas un tās iedzīvotāju grupas, kuru alkohola lietošanas paradumi ir mainījušies Covid-19 pandēmijas laikā. Ir jāņem vērā, ka

starptautiskā pētījuma rezultāti norāda, ka Latvija ir vienīga valsts, kur ir statistiski nozīmīgs alkohola lietošanas biežuma palielinājums Covid-19 pandēmijas apstākļos. Tas varētu liecināt par to, ka pandēmijai beidzoties, Latvijai būs jāturpina vēl ilgstoši cīnīties ar pandēmijas negatīvām sekām ne tikai ekonomiskajā jomā, bet arī negatīvām veselības un to paradumu sekām, tajā skaitā alkohola patēriņa un to seku samazinājumā.

5. Rezultātu kopsavilkums

5.1. Rutīnas statistikas datu analīzes rezultātu kopsavilkums

5.1.1. tabula. Rādītāju izmaiņas 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gada datiem

Samazinājums par n%	Pieaugums par n%
✓ Absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju [VID] 2,0%	✓ CSNg, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā [CSDD] 10,3%
✓ Alkoholisko dzērienu apjoms, kas tika nodots patēriņam [VID] 7,2%	✓ Pacientu skaits ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) [NVD] 3,6%
✓ Vadītāju alkohola reibumā izraisīto CSNg skaits ar cietušajiem [CSDD] 7,8%	✓ Pacientu skaits stacionāros ar T51 pamatdiagnozi (alkohola toksiska darbība) [NVD] 4,2%
✓ Aizturēti transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā [CP] 4,7%	✓ Rīgas pašvaldībā fiksēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits, kas izdarīti alkohola reibumā [RPP] 10,3%
✓ Izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums vai abstinences stāvoklis (SSK-10 F10.2-F10.9) [NMPD] 9,3%	✓ Gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad konfliktā iesaistītā varmācīgā persona bija reibumā [RPP] 9,7%
✓ Izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiska darbība (SSK-10 T51) [NMPD] 38,9%	✓ Gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad konfliktā iesaistītā cietusī persona bija reibumā [RPP] 10,4%
✓ Likumpārkāpumu skaits par bērna atstāšanu bez uzraudzības [VP] 32,9%	✓ Izsaukumu skaits Rīgas pašvaldībā pie ģimenes konfliktiem [RPP] 3,2%
✓ Likumpārkāpumu skaits par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu [VP] 14,8%	✓ Likumpārkāpumu skaits fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu [VP] 15,5%

5.1.2. tabula. Rādītāju izmaiņas pirmajā un otrajā Covid-19 viļņa laikā salīdzinājumā ar 2019. gada attiecīgiem periodiem

	Pirmais Covid-19 vilnis (janvāris – maijs)	Otrais Covid-19 vilnis (jūnijs – decembris)
✓ Alkoholisko dzērienu apjoms, kas tika nodots patēriņam [VID]	↓ 13,6%	↓ 3,0%
✓ CSNg, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā [CSDD]	↑ 17,6%	↑ 6,2%
✓ Izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola aprebums vai abstinences stāvoklis (SSK-10 F10.2-F10.9) [NMPD]	↓ 6,4%	↓ 11,2%
✓ Izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiska darbība (SSK-10 T51) [NMPD]	↓ 33,0%	↓ 42,8%
✓ Pacientu skaits ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) [NVD]	↓ 13,9%	↑ 16,2%
✓ Pacientu skaits stacionāros ar T51 pamatdiagnozi (alkohola toksiska darbība) [NVD]	↑ 2,2%	↑ 5,6%
✓ Rīgas pašvaldībā fiksēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits, kas izdarīti alkohola reibumā [RPP]	↑ 19,8%	↑ 3,6%
✓ Izsaukumu skaits Rīgas pašvaldībā pie ģimenes konfliktiem [RPP]	↑ 5,0%	↑ 2,0%
✓ Gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad tika aizpildīta Vardarbīgā apdraudējuma izvērtējuma veidlapa (VAIV) [RPP]	↑ 33,0%	↓ 17,5%
✓ Gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad konfliktā iesaistītā varmācīgā persona bija reibumā [RPP]	↑ 18,2%	↑ 4,5%
✓ Gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad konfliktā iesaistītā cietusī persona bija reibumā [RPP]	↑ 62,5%	↓ 14,8%
✓ Likumpārkāpumu skaits pret nepilngadīgām personām [VP]	↓ 19,8%	↑ 17,3%

5.2. Eiropas pētījuma rezultātu kopsavilkums par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz alkohola lietošanu

1. Kopējais alkohola patēriņš Covid-19 pandēmijas apstākļos palielinājās 34,4% aptaujāto, samazinājās 25,0% aptaujāto, bet lielākai daļai jeb 40,5% alkohola patēriņš nav mainījies.
2. Visvairāk pētījuma dalībnieku ziņo, ka Covid-19 pandēmijas apstākļos palielinājās tieši alkohola lietošanas biežums (32,9%). Tomēr vairāk kā piektdaļa aptaujāto ziņo par epizodiskās riskantas alkohola lietošanas biežuma palielinājumu (23,5%) un izdzertā alkohola daudzuma palielinājumu (23,0%).
3. Sieviešu vidū ir novērojams lielāks alkohola patēriņa samazinājums nekā vīriešiem Covid-19 pandēmijas laikā, 28,4% un 21,1% attiecīgi. Tomēr abās dzimumu grupās aptuveni trešdaļa respondentu ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu, 33,2% sieviešu vidū un 36,0% vīriešu vidū.
4. Jaunākajās vecuma grupās, gan 18 – 34 gadi, gan 35 – 54 gadi, lielāka respondentu daļa ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu, jeb 40,5% un 31,4% attiecīgi, bet vecuma grupā 55 gadi un vairāk alkohola patēriņš palielinājās 24,2% aptaujāto. Savukārt, alkohola patēriņa samazinājums bija līdzīgs visās vecuma grupās jeb aptuveni ceturtdaļai respondentu patēriņš samazinājās.
5. Pētījuma dalībnieki ar vidējo izglītības līmeni vai zemāk biežāk ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu nekā respondentu grupā ar augstāko izglītības līmeni, jeb 36,7% un 30,0% attiecīgi. It īpaši lielas atšķirības ir novērojamas epizodiskās riskantas alkohola lietošanas palielinājumā Covid-19 apstākļos: ar vidējo izglītību vai zemāk - 26,5% un ar augstāko izglītību - 17,4%.
6. Gandrīz divas reizes vairāk aptaujāto, kuri izjutuši distresu pēdējo trīs mēnešu laikā saistībā ar Covid-19 ierobežojumiem, ziņo par alkohola patēriņa palielinājumu (40,8%) nekā tie, kuri nav izjutuši distresu (23,9%). Savukārt, izjustais distress arī ietekmēja lielāko alkohola patēriņa samazinājumu noteiktās iedzīvotāju grupās salīdzinājumā ar tiem, kuri nav izjutuši šādu stresu – 27,5% un 20,9% attiecīgi.
7. Pētījuma dalībnieki, kuri pieredzējuši finansiālās vai nodarbinātības grūtības pēdējo trīs mēnešu laikā Covid-19 pandēmijas dēļ, biežāk ziņoja par alkohola lietošanas indikatoru palielinājumu (53,6% un 46,3%), nekā tie, kuriem šādu grūtību nebija (22,6%) vai bija mazākā apmērā (37,6%). Savukārt, vislielākais alkohola patēriņa samazinājums ir novērojams tiem, kuri nav ziņojuši par šāda veida finansiālām problēmām (29,2%).
8. Riskantu alkohola lietotāju vidū lielākā mērā pasliktinājās alkohola patēriņš Covid-19 pandēmijas apstākļos nekā tiem, kuri netiek klasificēti kā riskanti alkohola lietotāji – 56,1% un 25,2% attiecīgi. Riskantu alkohola lietotāju grupā nozīmīgi palielinājās visi alkohola lietošanas indikatori, salīdzinājumā ar tiem, kuri nav riskanti alkohola lietotāji.
9. Starp 18 pētītajām valstīm Latvija bija vienīgā valsts, kur alkohola lietošanas biežums pētījuma periodā vidēji ievērojami pieauga.